

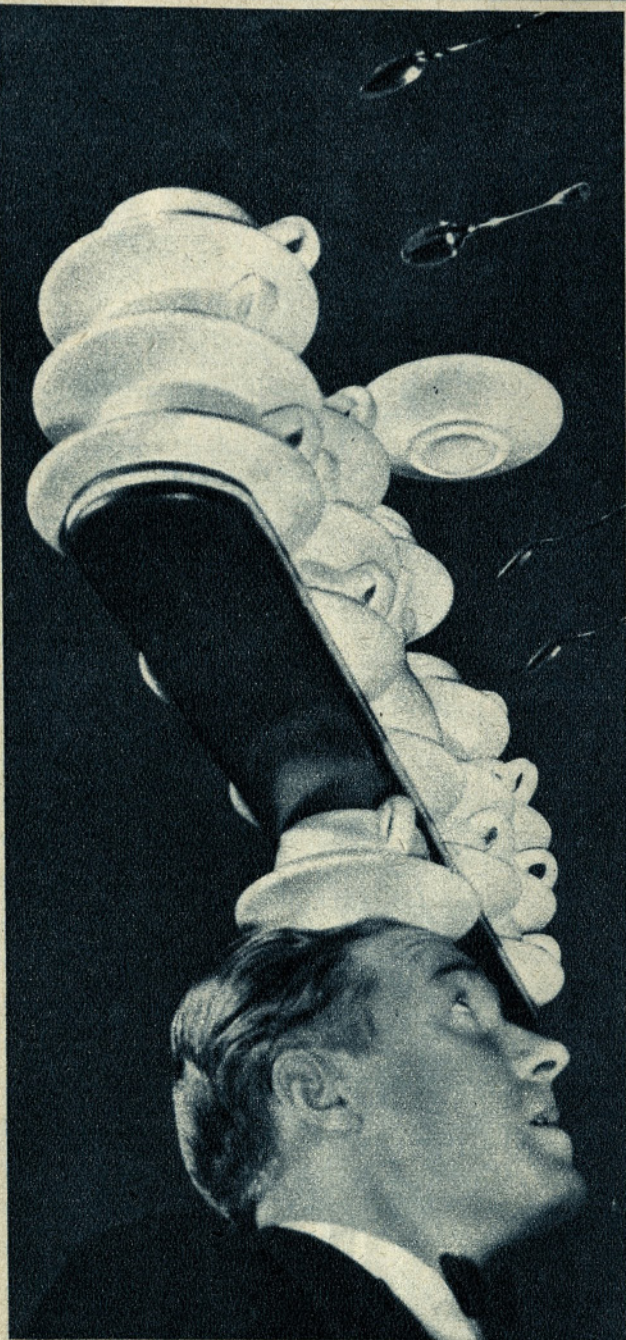

LETO X. — 2. IV. 1954 — DIN 30

Tovarish

ŠTEV.

14

Prvoaprilske, toda resnične

Po stari šegi časopisja se tudi mi oddolžujemo burkastemu prvemu aprilu, toda to pot ne s potegavščinami, marveč s podobami, ki so motivno sicer prvoaprilske, vendar — resnične.

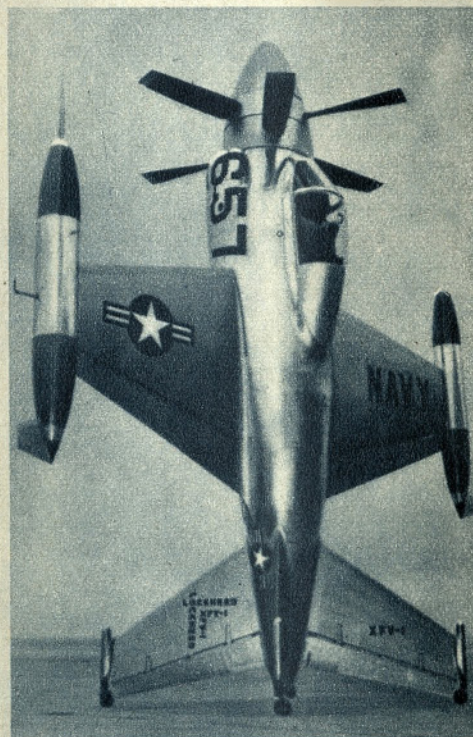
V Leycestrski galeriji v Londonu so razstavljeni dela modernista Henryja Mooreja. Pozornost vzbuja njegova »veleumetnina« Kralj in kraljica. Moore ni skromen in zahteva za ta kip 3000 funtov šterlingov. Prav ima, saj je doslej našel že dva kupca. Prvi odlitek v bronu (na sliki) že stoji v Amsterdamu (spodaj levo).

Gradovi v oblakih? O, ne! Pač pa imajo tudi v New Yorku včasih ljubljansko meglo, ko le redki nebotičniki štrle iz sivega morja (desno spodaj).

Navpično v zrak lahko poletite z novim lovskim letalom, kakršna so začeli graditi v Ameriki za mornarico in civilno obrambo. Imajo tri vrste propelerjev: s prvim starta letalo navpično v zrak, drugega uporabljajo pri poletu v velikih višinah, kjer jim omogoča zelo veliko brzino, tretji propeler pa omogoča navpično pristajanje. Specialno grajeni rep omogoča, da se letalo že pred startom postavi pokonci (desno).

Razbijte 700 čaš in krožnikov, kakor je to storil nemško-madžarski žongler Mihael, nakar boste morda tudi vi znali tako imenitno žonglirati s šestnajstimi krožniki, trinajstimi skodelicami, s kanglico za kavo in dozo za sladkor, s petimi žlicami, petimi koščki sladkorja, s pladnjem za kolač in s servirno desko (zgoraj levo).

Sin volkulje, pa ne iz Rima, marveč iz Indije, je deček, ki ga vidimo na sliki in ga zdaj vzgajajo na univerzi v Lucknowu. Našli so ga v pragozdu v volčjem brlogu. Njegova usoda presenetljivo potrjuje, da Kiplingov nesmrtni Mowgli ni zrasel samo v pisateljevi domišljiji (zgoraj desno).

Naše redke živali na znamkah

Razne države so že dale v promet znamke s privlačnimi slikami s področja favne, flore in športnih panog. Take znamke so po svoji tematiki in pestrosti barv zelo mikavne. Zato zbiralci v svetu pridno segajo po njih, zlasti mladina.

Tudi naša poštna uprava stremi za napredkom v tiskanju in izdajanju čim bolj kakovostnih znamk, ki naj bi pritegnile večje število zbiralcev doma in v inozemstvu. Zato je naredila novo serijo znamk, ki jih dotiskuje slovita švicarska tiskarna Courvoisier, ki je tiskala pred tem že naše lepe znamke za Šahovsko olimpiado 1950 in za 60. obletnico rojstva maršala Tita. Znamke, tiskane v tej tiskarni, so znane po svoji kakovostni izdelavi in zato mnoge države tu tiskajo svoje znamke. V svetu pa je danes že dosti zbiralcev, ki uvrščajo v svoje zbirke samo grafične umetnine iz navedene tiskarne.

Prve naše letošnje znamke s slikami naših redkih živali so posvečene naši mladini in bodo prišle v promet 30. aprila, tik pred Praznikom dela. Odlej bo izšla vsako leto ob istem času podobna naša serija »Pro Juventute«. Letošnja prva serija ima 12 vrednosti s skupno nominalno 424 din.

Prinašamo še opis raznih živalskih vrst, ki so prikazane na posameznih znamkah:

2 din, tekunica (*Citellus citellus*), stepski glodavec iz Vojvodine; 5 din, ris (*Lynx lynx*), živi pri nas samo še na Sarplanini v Makedoniji; 10 din, jelen (*Cervus elaphus montanus*) iz naših velikih gozdov; 15 din, rjavi medved (*Ursus arctos bosniensis*) iz pragozdov Bosne; 17 din, gams (*Rupicapra rupicapra balcanica*), živi na visokih planinah v Bosni in Hercegovini; 25 din, pelikan (*Pelecanus onocrotalus*) s Skadrskega

jezera; 30 din, brkati ser (*Gypaetus barbatus aureus*), danes že redka vrsta jastreba, ki živi na Stari planini v Srbiji; 35 din, orjaški krešič (*Procerus gigas*), hrošč iz naših gozdov; 50 din, Pančičeva kobilica (*Callimene pančići*), živi samo v vzhodni Srbiji; 65 din, črni martinček (*Lacerta flumana melisellensis*) z otoka Brusnika v Dalmaciji; 70 din, človeška ribica (*Proteus anguineus*), dvoživka, živi le v podzemnih vodah našega Krasa; 100 din, Ohridska postrv (*Salmo trutta ohridana*), belvica, zvrst postrvi, značilna za Ohridsko jezero.

TOVARIŠEVA ISKALNICA

ŠT. 7

Na prvi pogled sta obe sliki enaki, toda na desni so razne spremembe. Poiščite vseh 10 napak in nam pošljite rešitev do 12. aprila. Nagradi sta dve: 1000 in 500 dinarjev. Za lažje iskanje so slike opremljene ob straneh s številkami in črkami. Pri reševanju označite napako z njenim ustreznim kvadratom: A/F3, C/D7 itd.

Vsi predmeti na naših slikah so namenjeni »Tovariševim« naročnikom za prvomajska darila. Blago za žensko obleko Predilnice in Ikalnice Maribor, ženske (Enkalon) in moške nogavice Tovarne nogavic v Polzeli, kravata in šal Svilarita iz Kamnika, moška srajca Tovarne perila in konfekcije iz Ptuja, toaletna garnitura Zlatoroga iz Maribora in še marsikaj...

A

B

C

Č

D

1

2

3

4

5

1

2

3

4

5

A

B

C

Č

D

Med otoki severne dubrovačke riviere leži pod strmimi obronki Pelješca starinsko mestice Ston. Nekoč je bila to rimska naselbina Stagnum. V začetku 14. stoletja so našli Dubrovčani tod med starimi rimskimi izkopaninami tudi opise o gojenju školjk. Kot dobri trgovci so seveda Ston takoj kupili od bosanskih kraljev. Tako ljudje malostonskega zaliva že šest sto let lovijo ribe in gojijo školjke, po katerih so zasloveli kot izredni mojstri. Po osvoboditvi se je za izredno bogato floro in favno otokov in obale okrog Stona začel zanimati naš Institut za oceanografijo in ribolov. Na Otoku življenja so ustanovili poseben zavod, ki se bavi samo z vzgojo kamenic in drugih jedilnih školjk. Mala skupina ljudi biologa Mihalinića je začela dolgo in težko borbo proti praznoverju, pomanjkanju denarja in strokovnih kadrov. Mihalinić

OSTRIGE S PELJEŠČA

si je v Holandiji, Belgiji in Franciji ogledal gojišča školjk ter je tudi pri nas na Stonu vpeljal sodobne metode za gojitev školjk. Školjke spuščajo v posebnih sitih v globino — po starem tarantinskem načinu so školjke enostavno pometali v 10 m globoko morje, kamor so prej potopili nekaj vej — v sitih pa so kamenice zaščitene pred paraziti in se hitreje razvijajo.

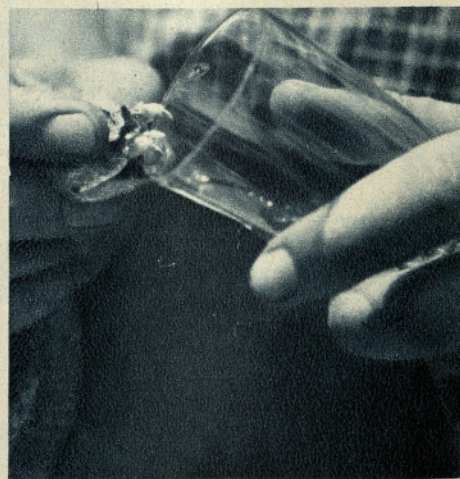
Biolog Mihalinić (na sliki desno) je na nekoč zapuščenem otoku ustvaril moderno postajo Oceanografskega instituta, ki ima, kakor vidimo, celo svojo majhno električno centralo (zgoraj).

Zbirka školjk, ki jo je na Otoku življenja zbral geolog Mihalinić, je po svojem bogastvu in raznovrstnosti ena največjih pri nas (levo).

Školjke gojijo v zabojih iz impregniranega lesa in kovinskih mrež, v katerih so zaščitene pred paraziti. Tako lahko z gotovostjo računajo na dobiček (desno).

Vzorci kamenic, vzgojenih na Otoku življenja pri Stonu.

Med največjimi težavami, s katerimi so se borili pionirji Instituta na Otoku življenja, je bil — denar. Vendar so se znašli. Na Pelješcu kar mrgoli strupenih kač, ki jih kmetje lovijo in prodajajo Mihaliniću. Za dragocen strup, ki ga je prodal v inozemstvu, pa je nabavil knjige in instrumente.

EVROPSKA OBRAMBNA SKUPNOST V ZAGATI

Neuspeh francosko-nemških razgovorov je pokopal vsa skromna upanja, ki jih je vzbudil Adenauerjev obisk v Parizu. Po francoskem mnenju je še okrepljen razloge zavlačevanja ratifikacije pogodb o evropski obrambni skupnosti. Ameriški zunanji minister Dulles je zato nemudoma prav razločno poudaril, da rešitev saarskega vprašanja ne more biti pogoj za ratifikacijo teh pogodb.

Druga neizpolnjena francoska zahteva, s katero Francija opravičuje svoje obotavljanje, je povečano sodelovanje Velike Britanije v evropski obrambni skupnosti. Te dni pa so v teku razgovori, ki naj določijo tako sodelovanje, saj je Velika Britanija sedaj baje pripravljena vključiti v to skupnost svoje okupacijske čete v Nemčiji.

Sedanji zastoj v uresničevanju te evropske skupnosti, na kateri je zasnovana zunanja politika Zahodne Nemčije, je povzročil neke vrste krizo v vrstah Adenauerjeve koalicije. Pomisleki o pravilnosti zunanje politike, ki je odvisna od dobre volje Francije, so se pojavili ne le v manjših koalicijskih strankah, temveč tudi v sami Adenauerjevi demokristjanski stranki. Stari predsednik vlade pa je to krizo pravzaprav prehitel, še preden se je prav razvnela. S svojim potovanjem v Grčijo in Turčijo je skušal doseči dvojen namen. Najprej pospeševanje gospodarskih vezi s tema deželama, kjer se nemško gospodarstvo znova krepko uveljavlja, hkrati pa utrditev nemškega političnega ugleda v jugovzhodni Evropi, na vratih Bližnjega vzhoda. Prav posebno pa mu je šlo za pridobitev podpore nemški zahtevi po enakopravni vključitvi v zahodno evropsko skupnost. Francozi so to, seveda, razumeli kot pritisk, posebno še, ko je Adenauer po odhodu iz Turčije obiskal še Italijo, kjer, tudi stoje pred odločitvijo o evropski vojski. Zanimivo je, da so

se v Nemčiji istočasno pojavili še predlogi o novi rešitvi vprašanja nemške oborožitve in enakopravnosti: tako, da bi se sploh izognili evropski vojski in francoskemu sodelovanju.

Kriza v bodoči zahodno-evropski skupnosti ni morda uspeh »miroljubne« ofenzive sovjetske vlade, temveč predvsem posledica hitrega in presenetljivega obnavljanja nemške moči. Francoska zamisel evropske obrambne skupnosti pred napadalnostjo Sovjetske zveze postaja sedaj v Adenauerjevih rokah glavno sredstvo za odrešitev Zahodne Nemčije iz njenege podrejenega položaja. Posebno tehten pomislek pa je, da zamisel te obrambne skupnosti sploh ni primerna rešitev vprašanja evropske varnosti, ker izhaja iz razcepljenosti Evrope v dva dela in ker to razcepljenost potrjuje tudi za prihodnost.

To svojo potezo skuša sovjetska vlada sedaj še posebno poudariti in izkoriščati. V ta namen je mobilizirala tudi satelitske vlade, ki se s svečanimi izjavami opredeljujejo za načela sovjetskega predloga in o njem sklicujejo mednarodne konference. Tudi sovjetsko priznanje suverenosti Vzhodne Nemčije sodi v ta okvir. Toda enotna Evropa, v kateri bi v vzhodnem delu vladali odnosi popolne podrejenosti Sovjetski zvezi, sploh ni mogoča. Grozeča vrsta not, ki jih je sovjetska vlada poslala Grčiji, Turčiji in Nizozemski zaradi njihovih obrambnih ukrepov, ponovno potrjuje, da Sovjetska zveza svojega odnosa do manjših držav nima namena popraviti. Brez tega pa je seveda vsako govoričanje o evropski skupnosti iz sovjetskih ust gola propagandna fraza.

Prva bitka ženevske konference, boj za Dien Bien Fu, še ni končana. Vojaška moč, ki so jo tam pokazale Ho Ši Minhove enote, pa je boj v političnem smislu pravzaprav že odločila njemu v korist. Spricho tega se v ZDA množijo zagotavlja-

nja, da bodo z ameriško pomočjo Francozi v Indokini mogoče dosegli odločilno zmago. S tem bi morda podprli omajani francoski položaj v Zenevi. Bolj realistična izjava, ki najbrž bolj ustreza pričakovanju ameriške vlade, so besede obrambnega ministra Wilsona, ki je dejal, da se v Indokini zdaj dogaja nekaj podobnega kot nekoč na Koreji, ko so tam Kitajci pred sklenitvijo premirja tudi izvedli močne ofenzivne sunke.

V Washingtonu in v Združenih narodih je povsod na svoj način povzročila nova napetost med Izraelom in arabskimi državami zaradi arabskega napada na nek izraelski avtobus, pri katerem je bilo ubitih 11 Izraelcev. Izraelska vlada zahteva od zahodnih sil, naj njeno pritožbo zaradi incidenta postavijo na dnevni red Varnostnega sveta. Ta zahteva je neprijetna zlasti Ameriki, ker bi obravnavanje incidenta v Varnostnem svetu omogočilo Sovjetski zvezi, da si s primerno gestjo pridobi simpatije arabskih dežel. ZDA, ki so prav sedaj v polnih pripravah za izvedbo svoje nove zamisli politične in obrambne povezave dežel Bližnjega in Srednjega vzhoda, žele to na vsak način preprečiti.

Egipt je tudi to pot poskrbel za presenetljive dogodke. Le malo za tem, ko je general Nagib objavil, da se bo revolucionarni svet najkasneje do 23. julija razšel in da bodo obnovljene stare politične stranke, so njegovi nasprotniki s polkovnikom Naserjem dosegli, da so vsi ti sklepi bili spet preklicani.

Sicer je General Nagib res prekanjen politik v mešetarnenju z drugimi političnimi skupinami, ni pa po vsem videzu navajen upoštevati razpoloženja širokih slojev. Njegova akcija se doslej nikoli ni oprala na večje množice, ki so ostajale pasivne. Sedaj, ko so se zganile iz otrplosti, pa to ni bilo njemu v prid.

J. P.

2. april 1954

V teh dneh se narodi Jugoslavije spominjajo usodnega tedna pred trinajstimi leti, ko so se nad našo domovino zbirali črni oblaki preteče vojne. Medtem ko je zavedno jugoslovansko ljudstvo odločno obračunalo z izdajalci, ki so 25. marca 1941 podpisali na Dunaju sramotni pakt o pristopu Jugoslavije k osi Rim—Berlin, je Hitlerjeva razbojniška družba v naglici kovala naklepe za zverinski napad na Jugoslavijo. Po enem tednu vojaških priprav, ki jih je spremljala najodurnejša in najbolj zlagana gonja proti našemu ljudstvu, zlasti po graškem radiu, je na cvetno nedeljo, 6. aprila, sesulo nemško letalstvo pravi pekel nad našo prestolnico in sprožilo fašistični pohod v našo državo.

Med poglavitnimi krivci izdajstva in nato sledeče tragedije pred trinajstimi leti je bil princ Pavle Karadjordjević. Da njegova takratna klavrna vloga nikakor ni pozabljena, nam dokazuje najnovejšo poročilo iz Londona, ki pravi: Ob trinajsti obletnici Pavlove veleizdaje se je v Londonu primeril dogodek, ki je v življenju Velike Britanije povsem nenavaden. Vojvodinja Kentska je povabila svojega svaka princa Pavla na obisk v London. Kaj je imela princesa Kentska v času odsotnosti kraljice Elizabete za bregom, ni znano. Res pa je, da je Pavel Karadjordjević prišel v London in da mu je angleška vlada brž nasvetovala, naj čimprej izgine iz Anglije. Tako je moral Pavle spet odnesti šila in kopita. V angleških vladnih krogih so neprikrito govorili, da je vojvodinja Kentska zagrešila grdo netaktnost. Kajti nekdanji regent Jugoslavije in stric zavrženega kralja Petra je leta 1939 potoval v Berlin in se dal od Hitlerja častiti z velikanskimi paradami. Nato pa je proti volji ljudstva dne 25. marca 1941 vključil Jugoslavijo na stran osi Rim—Berlin. Zaradi tega izdajstva, pravi poročilo, ga je Titova Jugoslavija obsodila v odsotnosti kot veleizdajalca.

Z zadoščenjem bodo vzeli narodi Jugoslavije to vest iz Londona na znanje. Že nekajkrat smo opazili niti mreže, ki jih je samolastno razpletala vojvodinja Kentska v prid izdajalcem in pustolovcem z nekdanjega beograjskega dvora. To pot so jo za spletko in netaktnost pošteno krcnili po prstih. Upamo, da bo za nekaj časa zaleglo.

Tudi na Cipru postaja Angležem vroče

V drugi polovici marca je prišlo v Atenah in na otoku Rodosu do velikih protibritanskih demonstracij. Demonstranti so ponovno zahtevali združenje otoka Cipra z Grčijo. Povod temu je dal zunanje-politični urednik angleške revije »Economist«, ki je predaval v Atenah o pomenu Severno-atlantskega pakta. Skupine študentov pa so med predavanjem vdrlje v dvorano ter začele trositi letake, ki jih je natisnil grški odbor za osvoboditev Cipra. Tudi pred dvorano so se zbrali demonstranti, ki so vzklikali, naj Britanci vrnejo Ciper Grčiji. Temu je seveda takoj sledila protestna demarš britanskega veleposlaništva. Predsednik grške vlade Papagos je izjavil, da se grška vlada ne strinja z načinom teh demonstracij, ki bi lahko poslabšale prijateljske stike z Veliko Britanijo, in da bo našla drugo pot za mirno ureditev tega vprašanja.

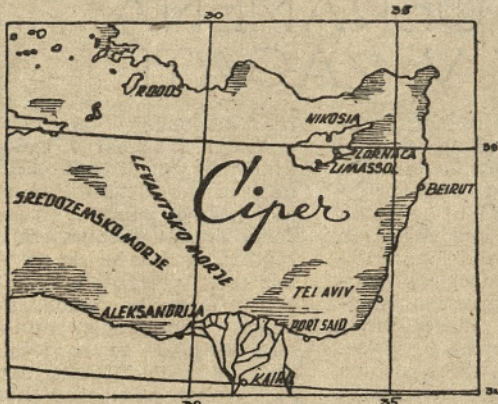
Že leta 1951

Prvič po drugi svetovni vojni je takratni predsednik grške vlade Markos Venizelos v grškem parlamentu javno zahteval, naj se Ciper združi z Grčijo. Dejal je, da so že od leta 1912 vse grške vlade vztrajale na stališču združitve otoka z matično deželo ter da vztraja tudi današnja Grčija še vedno pri tej zahtevi. Povod tej izjavi je dal govor Kennetha Youngsterja v angleškem parlamentu, v katerem je dejal, da grška vlada ni nikdar zahtevala otoka. Takrat je prišlo v Grčijo do ogorčenih protibritanskih demonstracij in bilo je celo govora, da bo grška vlada predložila vprašanje Cipra Organizaciji združenih narodov. Vendar je takrat Angležem uspelo, da so z nekakšno kompromisno rešitvijo potolažili razburjene duhove grškega prebivalstva in samih otočanov.

Takoj po drugi svetovni vojni pa so bila na otoku glede priključitve mnenja deljena. Dve najmočnejši stranki na Cipru sta zastopali nasprotna stališča. Desničarska stranka PEK, ki jo vodi grška pravoslavna cerkev, je vedno bila za združitve Cipra z Grčijo, medtem ko je levičarska stranka AHEL, ki je pred-

stavljala sindikate, zagovarjala potrebo po samoupravi otoka.

Do leta 1948 je bila močnejša stranka AHEL, ki je na volitvah v občinske svete v letu 1947 dobila 10 od 14 občin v svojo upravo. Po grški državljanski vojni pa je pridobila na moči desnica, ki je pri volitvah v letu 1949 dobila 60 odstotkov vseh glasov. To je bilo zaradi tega, ker so levičarji še vztrajali pri samoupravi

otoka in so šele v letu 1950 spremenili smer svoje politike.

Angleži nikakor niso voljni izgubiti to važno strateško točko v Sredozemskem morju, saj sta blizu Suez in Egipt, kjer se le s težavo držijo. Za enega glavnih argumentov navajajo, da grška vlada ne bi mogla prevzeti tega novega bremena, kajti dotacije, ki jih prejme letno otok od angleške vlade, znašajo skoraj 90 milijonov funtov šterlingov. Vendar pa to dokazovanje ni zadosti prepričljivo, kajti ciprsko prebivalstvo vedno odločneje pritiska na britansko vlado z zahtevo po plebiscitu, ki naj bi ga izvedli pod nadzorstvom Združenih narodov.

Kronska kolonija Ciper je torej preživela svojo dobo v Britanski skupnosti narodov. V okviru širokega protikolonialnega gibanja je našel svoje mesto tudi ta rodovitni otok v Sredozemskem morju.

Kakšna je preteklost Cipra?

Po Feničanih, Rimljanih in Arabcih, ki so imeli dolga leta ta otok v posesti, so ga nasledili bizantinski cesar Aleksander Veliki, Rihard Levjesrčni in nemški templarji, Benečani, leta 1571 pa Turki, ki so Ciper leta 1878 prodali Angležem za letno odškodnino 92.800 funtov šterlingov. To odškodnino so plačevali Angleži do leta 1914, ko so izrabili začetek prve svetovne vojne za to, da so si otok prilastili. S pogodbo v Laussanni 1924. leta je Turčija priznala to aneksijo, in tako je od leta 1925 dalje ta otok kronska kolonija v Britanski skupnosti narodov. Vsekakor moramo omeniti, da je v prvi svetovni vojni Velika Britanija ponudila otok Grkom s pogojem, da bi grška vlada nudila vojaško pomoč Srbiji, ki jo je poleg Avstrije takrat napadla še Bolgarija. Ker grška vlada tega predloga ni sprejela, so Britanci še nadalje vztrajali na aneksiji, ki jo je potrdila ratifikacija lausmanske pogodbe.

Že pred drugo svetovno vojno je telo na otoku močno gibanje za združitve z Grčijo, ki je doseglo višek v krvavi revoluciji leta 1931., ko so razjarjeni domačini zažgali guvernerjevo palačo. Takrat so britanske oblasti ukinile zakonodajni svet in soudeležbo prebivalcev Cipra pri upravljanju otoka. Guverner, ki ga postavljala angleška vlada, je dobil popolno oblast v svoje roke.

Zakonodajni odbor je bil ponovno vzpostavljen v letu 1933, da bi ščitil pravice otočanov. V njem so bili 4 uradni predstavniki (in 10 izvoljenih članov otočanov). Od 1. novembra 1947 je bila na otoku ustavodajna skupščina, ki pa zaradi odpora grških zastopnikov ni sprejela predložene ustave, nakar je bila razpuščena. Pri ljudskem glasovanju v l. 1950 se jih je od 224.747 volivcev izjavilo za priključitev Cipra h Grčiji kar 215.106.

Gospodarstvo na »Bakrenem otoku«

Na ozemlju, ki je približno tolikšno kakor polovica Slovenije (9.251 km²), je naseljeno skoraj pol milijona ljudi, od

Bilo je po Potsdamu. Fašizem je bil uničen. Zapad je dobil vojno, Vzhod pa komunistični »mir«.

Tole je zgodba male devetnajstletne deklice, ki je imela presenetljivo vlogo v borbi proti angleški kolonialni politiki na Srednjem vzhodu.

Ime ji je bilo Bracha Fuld in bila je čudno lepa. Imela je temnorjave lase, zvite na tilniku, in lepe modre oči, ki so znale gledati prav tako ljubeznivo kakor trdo. Njeno odločno vedenje in obleka moškega kroja sta izdajali vzgojo v angleških zavodih.

»Zakaj je ta žena pomagala spodbujati britansko moč, ko je vendar ljubila vse, kar je bilo angleškega? Kaj je lahko storilo devetnajstletno dekle v večnem boju političnih spletk, v nestanovitnem svetu, razdvojenem po razprtijah oblasti?»

Je bila vohunka? Junakinja? Zakaj je nosila uniformo? Ljubila je Angleže, toda uniforma ni bila njihova.

Bracha se je rodila v Berlinu leta 1926. Njen oče je bil velik nemški industrijec. Bracha in starejša sestra Petra sta rasli v svetu brez pomankanja. Otroška leta sta preživeli v razkošni vili v predmestju Berlina, z negovalko, vzgojiteljico in štirimi služabniki. Oče ju je srčno ljubil, dasi je bil zelo zaposlen z velikimi podjetji in političnimi prijateljstvi. General Karl Haushofer, stvaritelj nacistične geopolitike, in Rudolf Hess, ki je med vojno pribežal s ponudbo za mir v Anglijo, sta bila tudi med njegovimi prijatelji.

Brachina mati se v tem okolju ni počutila dobro. Bila je sicer tudi Nemka, vendar se je zgrozila ob pogledu na pruski militarizem in fanatični patriotizem nacistov. Gospa Fuld se je hobero zavedala, da jih gledajo postrani, ker so Židje, njo in njeno družino. »Zapustimo Nemčijo,« je često prosila. »Hitler nas bo preganjal.« Naša domovina je,« je odvrnil mož. »V svetovni vojni sem

Izraelska junakinja

se boril za cesarja. Odlikovan star borec sem. Nič se nam ne more zgoditi. Naša družina je že več ko štiri sto let v Nemčiji in vsi nas spoštujejo.«

Vendar je Hitler izdal novembra 1938 neverjetno kruto povelje: požgati vse židovske sinagoge, vse Žide aretirati, izgnati in pokončati!

Tako se je začela večna zgodba junaške matere, ki je bežala pred nevarnostjo in prehodila pol sveta, da bi našla zavetje zase in za svoja dva otroka, za petnajstletno Petro in enajstletno Bracho. Za Petro se je odiseja končala v Združenih državah, malo Bracho je usoda privedla v Anglijo.

Prav tedaj, ko je Bracha prispela v London, je njen oče v Berlinu napravil samomor.

V Brachinih očeh je bila Anglija nov svet. Odkrila je resnično svobodo, razumevanje, spoštovanje do sočloveka.

Ljudje so bili ljubeznivi, dobri in strpni, ni bilo SS-ovcev ne hitlerjanskega pozdrava, strah je bil neznane.

Spočetka ji je bilo v šoli malo nerodno, a življenje v angleškem zavodu je teklo mirno in veselo. Njena mati se je naselila v Londonu. Bila pa je brez dohodkov in brez načrtov za bodočnost.

V Ameriki je Petra dobila štipendijo.

Marca 1939 sta se gospa Lotte in hči Bracha izkrcale v Palestini, kjer so se že naselili nekateri sorodniki.

»Zakaj nismo ostali v Angliji?« je Bracha spraševala mater.

»Tam smo bili samo gostje, nismo imeli dovoljenja za stalno bivanje. Nismo imeli dela. Moramo si najti domovino,« je odgovorila mati.

Bracha se je spomnila besed, ki jih je nekoč izgovoril

tega štiri petine Grkov; ostali so muslimani, nekaj pa je tudi Armencev in Latincev. Glavno mesto je Nikosia (36.000 prebivalcev), ki je po 122 km dolgi železnici zvezano z edinim pristaniščem za velike ladje, Famagosto.

Petina otoka je pokrita z gozdovi, raznimi plemenitimi vrstami dreve, cipresami, cedrami, raznimi bori in oljkami. Kljub temu pa je morala vložiti britanska vlada v obširna pogozdovanja na Cipru samo v letu 1940 kar 200.000 funtov, ker je izvoz teh plemenitih vrst lesa vedno hitreje krčil ciprske gozdove. Sicer pa s Cipra izvažajo največ bakrene rude in koncentratov, železnih piritev, azbesta, mavca in znanega ciprskega vina. Poleg tega prodajajo na kontinent tudi večje količine citrusov, grozdja in morskih gob.

V manjših tovarnah, predvsem v čistilnicah bombaža (tega tudi izvažajo) ter v lončarskih in opekarskih obratih je zaposleno nekaj desetstisočev prebivalcev, od katerih jih nekaj dela tudi v mlinih in v sirarskih delavnicah, ki so posejane po obširnih pašnikih.

Poleg že navedene ozkotirne železnice je na otoku še 4.760 km cest, v glavnem za lokalni promet. Odkar pa je na otoku veliko britansko letalsko oporišče, je bilo mnogo prometnih zvez popravljenih, pa tudi pristanišča so bila obnovljena. Povsem razumljivo je, zakaj Britanci nočejo prepustiti otoka Grčiji, ker če bodo dokončno izgubili Egipt, bo ta otok zadnje največje oporišče Albiona v Sredozemlju.

E. R.

Skrozi periskop

Med Parizom in Londonom se dogovarjajo o skupni proslavi na čast 50.letnice Entente Cordiale, ki je bila sklenjena dne 8. aprila 1904. Ta zveza je napravila konec dednemu sovraštvu med obema državama in se nato obnesla v dveh svetovnih vojnah. Pripravljajo vrsto govorov, v katerih bodo priporočali čvrsto povezavo Zahodne Evrope, Francozi pa se bodo na tiem spominjali Delcasséjeve dobe, ko so živeli dosti bolj v miru, kakor danes.

Arthur Miller, svetovnoznani avtor gledaliških iger »Smrt trgovskega potnika« in »Čarovnica«, se je pritožil naravnost na zunanjega ministra Dullesa, ker so mu četrte ure pred poletom v Bruselj, kamor je hotel poleteti k premieri »Čarovnice«, odvzeli potni list. Pravijo, da je začutil Mc Carthy v zgodovinski igri »Preganjanje čarovnic« ost zoper sebe.

Krupp zopet potuje. Prvič po sedemnajstih letih je nemški kralj topov Albert Krupp spet odinil na pot in se najprej ustavil v Londonu, kjer so mu dali v hotelu »Savoy« isti apartman kakor leta 1937. Takrat je bil gost angleške jeklarne industrije, to pot pa potuje neoficielnim in tisk ni niti z besedico omenil njegovega obiska, čeprav se je kralj topov priglasi s celim imenom: Krupp von Bohlen und Halbach.

Delež k zvišanju življenjskega standarda na Slovaškem. Prvi polk atomskih topničarjev češkoslovaške armade so Rusi namestili v Košicah. Oborožen je z atomskimi topovi manjšega kalibra.

Brez moči je kanadski trgovinski minister Howe. Nedavno so ga ves teden oblegali po telefonu iz vse Kanade in ga spraševali: ili res rad je kislo zelje, ali prebira londonske dnevnike, kateri umetnik mu je pri srečanju odneval njegova žena. Ta nadežna radovednost Kanadčanov je imela svoj vzrok v ugankah, ki jih je zastavil kanadski radio svojim poslušalcem. Howe je protestiral, a zaman, ker je ravno on bil tisti minister, ki je dekretiral svobodo radia in telefona.

Kam z Mosadekom? Bivši iranski premier, ki odsedeva svojo triletno zaporno kazen, je lasnoročno napisal pritožbo na višjo instanco. Na 300 straneh zahteva, da obnovijo njegov proces pred civilnim sodiščem. Zahedijeva vlada seveda niti ne misli na obnovo procesa, marveč študira, kako bi spravila Mosadeka iz države, ker njegovi pristaši ne mirujejo. Ne gre samo za pravno, marveč tudi za praktično vprašanje, ker doslej še niso našli države, ki bi sprejela Mosadeka.

Sir Percy Sillitoe, šef angleške kontraspionaže, ki je na glasov najboljše kriminalista angleške policije, namerava predložiti h kralju diamantov de Beera. Ta ga nujno potrebuje, ker se mednarodna policija že leta zaman trudi, da bi

zavrla črno borzo z diamanti. Ker izgubljata Anglija in Amerika s tem leto za letom neznanke milijone dolarjev, pravijo, bo sir Percy tudi v svoji novi dejavnosti »koristno služil človeštvu«.

Prvikrat po španski državljanski vojni so prispeli državljani Sovjetske zveze v Madrid. Bili so seveda samo šahisti na poletu iz Londona v Buenos Aires. Za dvajset minut so se ustavili na madridskem letališču Barajasu. Okoli njih je brž nastala gneča, kakor da so prileteli prebivalci z Marsa. Rusom pa je bila prva skrb: španske znamke in španski konjak. Oboje je izdatni količini.

Kava z diamanti je čudna mešanica, ki je prišla na dan ob presenetljivi preiskavi angleške kurirske pošte, poslane iz Londona v Bonn. Tako se je izkazalo, da se razvija tihoapljenje diamantov v darilnih paketih, namenjenih iz Anglije, pa tudi od drugod v Zahodno Nemčijo in še bogve kam. Angleško zunanje ministrstvo je bilo sprva nasršeno, ker so začeli nemški cariniki pregledovati angleško kurirsko pošto, nato pa je uvedlo obširno preiskavo, ki spravlja čudno pereče stvari na svetlo.

Krokodil, vodilni moskovski satirični list je objavil karikaturu v svarilo višjim uradnikom, naj ne bodo preveč galantni s svojimi tajnicami. Upodobljena je velika roka, na kateri počiva prav zalo dekle, spodaj pa je zapisano: »Naši najvišji uradniki prav otipljivo dokazujejo svojo dobrostrnost nasproti delovnim tovarišicam!«

Dien Bien Phu, o katerem beremo dan na dan, je bil še pred meseci odročna vas v severozahodni Indokini. Kolibe iz bičevja in s slamo krite so že dolgo zapuščene, ker se je vas spremenila v trdnjavo z velikimi okoli, betonskimi bunkerji, španskimi jezdecji in strelskimi jarki. Tistih tisoč ljudi, kolikor jih je prebivalo na 10 km dolgi in 6 km široki ravnini, so preselili v neko vas južno od Hanoja. Francozi so zgradili svoje postojanke na osmih gričih, da bi obvladali vse dohode v ravnino, po kateri drve tanki in oklopni avtomobili. Rdeči prah se v dežju spreminja v gosto blato. Če iz letala pogledaš na to oporišče, ga vidiš v obliki črke Y z zabetoniranim francoskim poveljstvom v sredini.

Postanec Cole, predsednik odbora za atomsko energijo v kongresu ZDA, je vnovič povedal, da imajo ZDA letos še strahotnejše vodikovo orožje kakor leta 1952, ko je v Tihem oceanu eksplodirala vodikova bomba. Takrat je eksplozija povzročila žrlo poldrugi meter v premeru in 53 m globoko, tako da je otok, ki so ga izbrali za eksplozijo, kratkoma izgubil. Če bi bili tisto bombo vrgli na kakšno moderno velemost, bi 5 km naokoli vse razdejala z vročino in pritiskom, poškodovala pa bi okoli 800 štirinajških kilometrov.

se bavi z živinorejo, sadjarstvom in vinogradništvom

SLOVENSKA BISTRICA

BRACHA

oče: »Palestina je dobra samo za Hotentote.«

Priljubilo se ji je udobno angleško življenje.

Prvo leto v Palestini je bilo kaj žalostno. Treba se je bilo udomačiti, navaditi se na novi način življenja. Bracha se je počutila tujo in več kot enkrat so tekle solze. Bilo je vse drugače kot na Angleškem. Hebrejščina, ki so jo govorili vsi drugi otroci, ni znala. O cionizmu ni imela pojma. Bila je izkoreninjena; v primitivni deželi, kjer ni imela niti svoje sobe, jo je vse dražilo. Ljudje so hodili slabo oblečeni. Povsod so bili sami začeteniki, zdelo se je, da ni nihče normalen, da nobeden ne more živeti po svoji volji. Mati jo je poslala v šolo v upanju, da ji bodo otroci njenih let, ki so bili v enakem položaju, pomagali, da se privadi. A Bracha je postala

jala čedalje bolj nestrpna in nesrečna. Ta šola se je tako močno razlikovala od angleških! V njej so bili sami izseljenci, begunci. Govorili so vse mogoče jezike. Brachi se je zdelo, da je v pripravljalnem tečaju. Profesorji in učenci so se ji zdeli drugovrstni ljudje, ki jih v drugih deželah ne marajo, v izraelsko skupnost pa se še niso vživeči.

Ostala je sama. Svet sabre ji je bil zaprt. Sabre so Židje, rojeni v Palestini. Nauče se najprej hebrejščine, v šoli še angleščine in arabščine. Ti otroci so vse drugačni kot evropski. Beseda »sabrac« pomeni kaktusov sadež, ki je zunaj trd in bodeč, znotraj pa mehak in kislosladek. Ta izraz se odlično prilega novemu pokolenju, rojenemu v sveti deželi. Evropski otroci so si vedno prizadevali, da bi bili sprejeti med sabre.

Bracha v šoli kmalu ni mogla več slediti. Profesorji so jo imeli za predrzno, domišljavo, za »težak značaj«.

Mati je bila zaskrbljena, a skrbi je potožila profesorjema, katerima se je Bracha priljubila. Oba sta že dolgo opazovala otroka in spoznala težave, s katerimi se je boril. Dala sta ji, kar je potrebovala: čas in razumevanje. Profesor jo je učil novega jezika »ivrit« in jo vpisal v mladinsko organizacijo Habanim. Tako se je udomačila z izraelsko mladino. Ko je prišla druga svetovna vojna, ni več hotela z materjo govoriti nemško.

Palestinski Židje so vedeli, da jim druga svetovna vojna lahko prinese neodvisnost. Ali jih bodo poslali v boj proti Hitlerju v židovskih enotah? Ali se bodo Angleži pomišljali, da bi dali orožje Izraelcem in Arabcem v roke? Zgodovina ima svoje zakone.

Angleži so oklevali. Ko pa se je vojno stanje slabšalo in so bili ogroženi Britanski otoki, je Churchill slednjič privolil, da so sprejeli v vojsko palestinske žide, ki so bili voljni braniti demokracijo. An-

glija bo sodelovala z ilegalno Haganah in njeno organizacijo komandosov Palmach. »Haganah«, hebrejska beseda, ki pomeni »obrambo«, je bilo ime nove tajne židovske armade. Njeni začetki segajo nazaj v leto 1870, ko so se Židje oborožili, da bi branili svojo novo zemljo. Leta 1907 so ustanovili še organizacijo Hashomer (židovski čuvár). Oče moderne Haganah je bil angleški polkovnik Orde Wingate. Napadalne židovske edinice so sestavili, ko so se Nemci približali El Alameinu. To je bilo rojstvo Palmacha. Mladeniči in dekleta so zapustili mesta in vasi. Vežbali so jih s palicami in kamenjem, ker je primanjkovalo pušk. Potem so odšli na svoja bojna mesta, na griče in na fronto in pričakovali nacistične. Preoblekli so se v Arabce in živeli med Hitlerjevimi vojaki.

Rommel je bil poražen in Palmach se je vrnil v domovino, a vojaškega vezbanja ni opustil. DALJE PRIHODNJIČ

STANKO VUK

(Ob desetletnici njegove smrti)

Stanko Vuk se je bil v tistih dneh pted italijansko napovedjo vojne Abesiniji vrnil iz Padove, kjer je bil doktoriral iz ekonomskih ved. To je bilo zanj, za lirika, le postranskega pomena, preveč močno ga je osvajala izrazita ustvarjalna sila, prepojena z dihom domače zemlje.

To so razodevale njegove pesmi, pesmi, kakor topla tihožitja z goriške, briške in kraške zemlje. Poje o oktobrskem vinu, smeje se tujim izrazom v kraškem narčju, sočustvuje z lepo Vido na obalah

slovenskega morja. Poln vedre fantovske prešernosti nas pelje v sončna Brda; sklanja se k človeku in njegovemu trpljenju. Najraje se, predahnjšen s trpkostjo te zemlje, pogloblja v svoj lastni notranji svet.

Nedavno sva se srečala z njegovim očetom v Mirnu, v hiši, kjer je bil Stanko rojen leta 1912. Nehote je pogovor zajel tiste mračne marčne dni leta 1944, ko je v vsem hudem trpljenju telesa le ena svetla misel: vse bo kronano z veličino svobode.

Tedaj se je bil Stanko vrnil iz fašističnih zaporov. Na drugem tržaškem procesu proti svaku Pinu Tomažiču je bil obsojen na 15 let ječe. Končno je bil spet prost, izničila so se leta, odmerjena na sodnem procesu. V pripravi na odhod k partizanom se je še razpršilo tisto razjedajoče hrepenenje, ki ju je mučilo v času nasilne odsotnosti... In v teh marčnih dneh, ko sta z ženo Danico hotela ujeti v hribih srečo zase in za vse ljudi, sta obležala na tleh svojega stanovanja mrtva. Njuna umorjena mladost pa še danes kriči po obračunu z neznanimi zločinci...

C. Š.

Stanko Vuk:

LEPA VIDA

Cestujete skozi kraško vas.

Hiše so revne, vsaka k sebi, turščica je »sirk«, trgovina je »botega«, otroci se podijo po cesti, gostilna z izveskom samuje, majceni vrtovi so ograjeni z bodočo žico iz jarkov.

Cesta se dvigne v širokem loku in obstoji na zadnjem prevalu.

Spodaj je morje.

Obala Lepe Vide od Tržiča mimo Štivanu in Devina do barkoveljskih vinogradov. Peščena kraška obala. Bori so ob njej. Zeleno morje leži kot tiha njiva. Redke jadrnice stoje mirno.

Trpka lepota je v vsem tem.

Cesta se spušča v širokih lokih proti Štivanu. V ravnini se vleče nov ozek asfaltiran pas skozi bore in skale. Tam, kjer pride kraška pot do njega, leži Štivan.

Na levi strani ceste stoji bencinski napajalnik, na desni izvira izpod skale sinji Timav in teče skozi ločje proti morju mimo razvalin štivanskega samostana.

Ob svetlo kromiranem napajalniku se ječe ustavljajo avtomobili in žejni sesajo bencin. Pri izviru Timava ni nikogar. Le če je velika suša, pridejo pastirji do sém.

Sinja voda bruha v strugo med ločjem in nihče ne pije od nje.

V beli junijski svetlobi prideva do Sesljanu. V majhni kameniti luk, podobni školjki, ki ima ozek pas peska, je nekdo že davno tega nasadil pinije in bore velikane, hraste in smreke in bukvje. Skozi temne veje se vidi morje in sedaj je res sinje. Nizke, ploščate hiše se skrivajo po tem majhnem gozdu, drobcene krpe travnikov so med terasami, ki se spuščajo proti morju. Težke sence hladu božajo ožgano kožo. Neseva culico proti zadnji krpi prsti in zelene trave v baržunasto senco smreke.

Hiše so za gozdom. Od tu se vidi samo skalnat breg in morje. Zdi se nama, da vso pot nisva spregovorila tiste besede, ki bi jo pravzaprav morala izgovoriti.

Kot rdeča nit vlečeva misel od Dobrskobeskega jezera na štivanski samostan z rokopisom, na Devin in v Sesljan, ob vsej obali; veva, da manjka še ena beseda, ena sama beseda, ki bi vse to zvezala v enoto, pa je ne najdeva.

Sediva na zadnji krpi prsti in zelene trave, pod zadnjo smreko gledava morje, ki ni več sivo, in misliva na bog ve kaj.

Morda na pomlad.

Ob 200-letnici rojstva Jurija Vege

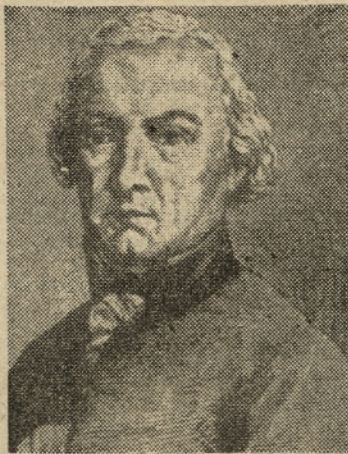
V času, ko se je v Zasavju prebujala pomlad, je bil dne 23. marca 1754 rojen v Zagorici, uro hoda od železniške postaje Laze, slavní učenjak Jurij Vega. Ta mala zasavska vasica Zagorica, ki nam je dala enega prvih znanstvenikov, leži pod hribom Cieljem. V času narodnoosvobodilnega boja je bila z ostalimi vasicami od okupatorja požgana. Žrtev požiga je bila tudi Vegova rojstna hiša.

Prvi Veba, kakor se je tedaj imenovala Vegova družina, je postavil leseno, s slamo krito hišico. Preselil se je bil iz sosednih Moravč in dal novemu domu svoje ime.

Jurij Vega, vnuk tega prvega priseljence, Jožeta Vehe, je že kot otrok kazal izredne duševne sposobnosti. Kljub revni domačiji, so ga starši poslali v ljubljanske šole. Pridno je študiral in se po dovršeni osnovni šoli vpisal na licej, ki je bil tedaj enak današnji gimnaziji. Posiljal se je preživljal s poučevanjem učencev bogatejših staršev. Nadarjeni dijak se je zlasti priljubil profesorju matematike Jožetu Maffeuju. Ta je bistrega Jurčka navduševal za matematiko, za kar je imel mladi Zasavec izredno sposobnost. Profesor Maffej ga je poslej, ko je spoznal veliko dečkovno nadarje-

nost za matematiko, tudi denarno podpiral.

Ko je Jurij Vega z enaindvajsetim letom leta 1775 z odliko

dovršil licej, je še isto leto postal navigacijski inženir. Ta služba pa razgibanemu Vegi ni bila preveč po godu, ker mu ni nudila pravega razmaha. Vstopil je v vojaško službo k drugemu topničarskemu polku. V tem razdobju je tudi svoje dotedanje ime Veba spremenil v Vega zato, ker so mu v nemškem službenem jeziku izpuščali črko h in ga

klicali za Vea. Kmalu nato je postal učitelj matematike v topničarski šoli ter se čedalje bolj poglobljal v študij matematike. Ko je napredoval v stotnika je zlasti pred vsako bitko natančno preštudiral razdalje do sovražnikovih okopov, da so bili zadetki čim točnejši. Tako je večkrat pripomogel do zmage. Med njegove največje uspehe štejemo zmago nad Turki pri Beogradu dne 8. oktobra 1789, ko se je boril v četak generala Lavdona. Bitko pri Beogradu opeva tudi slovenska ljudska pesem in navaja uspeh topničarja Jurija Vege:

Cesarski bombe mečejo,
se Turki z grada vlečejo...

Za uspeh v Beogradu je bil Jurij Vega deležen mnogo priznanj, za svoje znanstvene in taktične izpopolnitve v topništvu pa je bil povišan v barona. To mu je prineslo velik ugled, od nekaterih pa tudi veliko zavist. Stregli so mu celo po življenju. Dne 26. septembra 1802 so ga našli kot podokovnika mrtvega v reki Donavi, nedaleč od vasi Nussdorf.

Čeprav je bilo Vegovo življenje kratko, se je uvrstil v zgodovino kot matematični in topniški strokovnjak. Predvsem je

spremenil način bojevanja s topovi, izdelal pa je tudi nove možnarje, s katerimi se je lahko streljalo dvakrat tako daleč, kakor s starimi. Ni pa se uveljavil samo kot topničarski strokovnjak, ampak tudi kot vzgojitelj.

Štirih knjigah je izdal predavanja iz matematike. V prvi je obdelal algebro in aritmetiko, v drugi planimetrijo, stereometrijo ravnin, sferično trigonometrijo, analitično »eometrijo, praktično zemljemerstvo ter diferencialne in integralne račune. V tretji knjigi je matematična fizika, v četrti pa proučuje hidravliko, aerostatik in premikanje trdih teles v ovirajočih tekočinah. V dokaz, kako so bile njegove knjige sprejete in potrebne, naj bo dejstvo, da so Vegove učbenike uporabljali še pol stoletja po njegovi smrti. Vegove logaritmične tablice pa so v veljavi še danes. Razen teh znanstvenih del je napisal še vrsto drugih.

Našemu rojaku so za velika znanstvena prizadevanja dali priznanje tudi tuji narodi in njihove znanstvene ustanove. Sprejet je bil v številne komisije in znanstvena društva. Tako je bil član komisije za mere in uteži, dopisni član Britanske akademije znanosti, član Akademije v Mainz, Pragi, Berlinu, Erfurtu itd. Njegova dela pa so prevedli v številne tuje jezike, kar je dokaz visokega priznanja po svetu.

Obisk pri dr. Viktorju Murniku

Soba v prijaznem domu na Mirju, kjer sprejema dr. Viktor Murnik svoje prijatelje, je že dokaj let majhen muzej. Tu je Dolinarjev kip, imenitna upodobitev sokolske ideje, ki mu ga je za 60-letnico rojstva podarila Sokolska zveza. Tu je lepa umetnina, dar Češkega sokola, diploma oficirja francoske častne legije, venci in trakovi, toliko travov v barvah raznih narodnosti, da so napolnili cel blazinjak, ker le kot blazino jih je lahko hči Tanja obvarovala v začetku minule vojne pred uničenjem. Zdaj se bo vsem tem znamenitim trofejam, lahko bi rekli mejnikom na poti do osemdesetletnice, pridružilo najvišje odlikovanje, ki mu ga je mogla dati nova Jugoslavija: Red zasluga za narod I. stopnje.

Iz muzeja se je soba spremenila zadnje dni tudi v cvetlični vrt. Od vsepovsod prihajajo čestitke, pravkar je prispelo toplo napisano pismo predsednika Izvršnega sveta LRS tov. Borisa Kraigherja, — in še vedno zabrni zvonček na vratih in zala dekleta prinašajo nageljne, tulipane, narcise, same vesele znanilke nove pomladi.

SLOVENCİ — DVANAJST LET SVETOVNI PRVAKI

Kaj je storil dr. Murnik za nas? Zastostovalo bi za odgovor, če bi na primer povedali, da smo v dr. Murniku dobili že davno pred prvo svetovno vojno čisto svoj telovadni sistem, nekaj »revolucionarnega«, tako da so o naših prostih vajah za veliki zlet v Ljubljani leta 1913 pisali Čehi o »principlnem« razločku, ki se v načinu izvajanja v njih kaže nasproti dotedanjim češkim vajam. Vaje dr. Murnika so bile pač že tedaj tudi »principlno« drugačne od tedanjih in tudi še današnjih prostih vaj povsod drugod: švedskih, nemških, francoskih. Dalje bi lahko povedali, kakšno višino je pokazala slovenska telovadba na sokolskem zletu v Pragi leta 1912: nastopilo je 25 slovenskih telovadcev s simultanimi vajami na petih bradljah, tako da je celo nemški turnerski list zapisal, da je to bilo »najvišje, kar se more izvesti na tem področju«. Primanjkovalo bi nam prostora, če bi nadalje hoteli opisati, kako smo rasli na svetovnih telovadnih tekmah. Leta 1907 so se mogli slovenski izbrani telovadci pod Murnikovim vodstvom že udeležiti svetovne mednarodne tekme v Pragi. S prav častnim uspehom. Murnik je vabil to vrsto in takrat tudi še sam tekmoval. Pozneje je vabil in pri tekmah vodil vrste pri svetovnih mednarodnih telovadnih tekmah: v Luksemburgu 1909, v Turinu 1911, v Parizu 1913, v Ljubljani 1922, v Lyonu 1926, na olimpiadi v Am-

sterdamu 1928, v Luksemburgu 1930 in na olimpiadi v Berlinu 1936. Med prvo in drugo svetovno vojno so se povzpele naše vrste skoraj pri vseh teh tekmah med zmagovalke, na drugo ali tretje mesto, posamezniki pa so dosegli svetovno prvenstvo: v Ljubljani 1922 (Peter Sumi), v Parizu 1924 (Leon Štukelj), v Lyonu 1926 (Peter Sumi) in v Luksemburgu 1930 (Jože Primožič).

Da smo Slovenci kot majhen narod in ob skromnih gmotnih sredstvih dvanajst let nepretrgano imeli svetovno prvenstvo v svojih rokah, česar še ni in bo le stežka dosegel kateri koli drug narod, je menda zadostno spričevalo, kako nas je prežl telovadni sistem dr. Murnika in kako nas je ta veliki prvoboritelj uveljavil pred svetom.

VZGOJITELJ IN ORGANIZATOR

Dr. Murnikovo vzgojno in organizatorsko delo je težko v kratkem zajeti. V Ljubljanskega Sokola je vstopil jeseni 1893 in takoj prevzel naloge vaditelja, je pa tudi kmalu postal dejanski vodnik telovadbe, čeprav je bil za načelnika izvoljen šele 1897. Kakšna je torej šola doktorja Murnika, ki se je začela v začetku tega stoletja razvijati v Sloveniji, izhaja joča iz Ljubljanskega Sokola, najstarejšega našega in sploh jugoslovanskega telovadnega društva, ustanovljenega 1863? Predvsem smo se začeli odvrčati od samih premočrtnih in pravokotnih gibov. Doktor Murnik je sestavljal in izvajal nove proste vaje s spajanjem in zaokroževanjem gibov in je s tem odprl vir neštetim novim kombinacijam. Nasproti staremu načinu se je izraznost gibov izredno povečala, zlasti ko je začel dr. Murnik uvažati tudi različno, menjajočo se hitrost gibov nasproti prejšnjemu, kar najhitrejšemu izvajanju. Z leti je novi način prostih vaj čedalje bolj razvil in jih raznovrstneje uporabljal za velike telovadne nastope, zlasti pa v skladbah za telovadne akademije, ki jih imenuje »telovadne ples«.

TRIUMF V PRAGI 1948

Najmočnejše in najboljše pa so se proste vaje doktorja Murnika mogle uveljaviti šele po osvoboditvi. Nadvse nazorno, pravi, je ta višek pokazal naš množični nastop na češkem vsesokolskem zletu v Pragi 1948 z velikanskim telovadnim plesom, v katerega smo lahko brez sile in ne kot kakšen tuj element vključili lepa jugoslovanska kola, znamenje, da naša metoda ustreza značaju naših narodov. Izpočetka se je mnogim, premnogim zdelo nemogoče, da bi se taka

skladba obnesla množično. In vendar je šlo s 3400 telovadci in telovadkami, po vadbi v dobrih dveh mesecih, in to so bili večinoma začetniki, ki še nikdar niso izvajali prostih vaj. Šlo je tako, da so želi telovadci in telovadke — (po hladnem oficialnem pozdravu, s katerim jih je sprejel veliki praški stadion, ker je prav tedaj treščila v svet kominformovska resolucija) — zopet in zopet gromovito pohvalo stotisočev gledalcev iz Češke in iz vse Evrope, in morda še od kod drugod, in popolno priznanje strokovnjakov. 3400 telovadcev in telovadk pri nastopu — daleč od domovine! Pa primerjajmo k temu dejstvo, da je na Švedskem leta 1912, ko je tam še vso premoč imela »ortodoksna« švedska gimnastika, obstajala že skoraj sto let ob vsej podpori vlade Zveza telovadnih društev, ki je imela samo 2200 članov v 35 društvih!

Dr. Murnik je vodil vsesokolske zlete v Ljubljani 1904, 1922, pa v Beogradu 1930; zlete slovenske Sokolske zveze v Celju leta 1910, v Domžalah 1911, na Bledu 1912 in v Novem mestu 1913; pokrajinske zlete v Osijeku 1921, v Ljubljani 1927 in v Skoplju 1928. Slovensko sokolstvo je vodil na vsesokolskih zletih v Pragi 1901, 1907, 1912, v Zagrebu 1906 in 1911, jugoslovansko sokolstvo na vsesokolskem zletu v Pragi, v Poznanju 1929 in na pokrajinskem zletu v Plznu 1929. Videl je pred seboj armade telovadcev in telovadk in pripravljal borbe in borke za obrambo domovine, ko pride veliki čas. Ko so ga v začetku italijanske okupacije obiskali trije vodilni tovariši iz levega sokolskega krila, je seveda brez pomišljanja in pridržka stopil v tabor Osvobodilne fronte.

Ko je po osvoboditvi 8. julija 1945 zasedal v Ljubljani zbor delegatov, na katerem je slovensko sokolstvo polagalo zaslužen ponosen račun o svojem delu za ves čas okupacije in kjer so bile nakazane osnovne smernice za bodoče naloge, je za Borisom Kidričem, takratnim predsednikom slovenske vlade, spregovoril tudi dr. Murnik; izpovedal je odločno voljo za sodelovanje v novih razmerah. Ostal je, kakor vedno, mož beseda. Ne le, da je organiziral naš nastop na vsesokolskem zletu v Pragi 1948, tudi znanstveno delo je nadaljeval in ga nadaljuje z znanjem in voljo, ki je občasno vredna. Telovadni terminologiji pa mnogim študijam izpred vojne je po osvoboditvi posvetil vrsto novih razprav, zlasti v Vodniku od 1947 dalje. Od 1950 izhaja tudi njegovo, lahko rečemo, življenjsko delo »O sistemu in metodi telesnih vaj«, ki bo nekoč v knjižni obliki gotovo obsegalo čez 700 strani večjega formata.

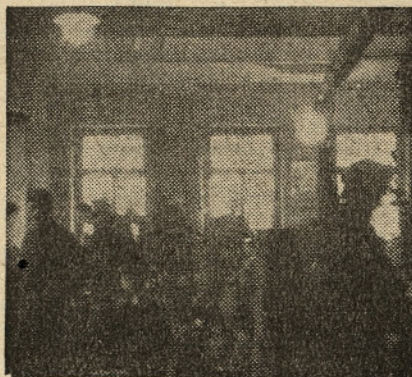
»Spomenik, trajnejši od brona« — da, dr. Murnik si ga je postavil z izredno voljo in znanjem. Domovina mu bo hvaležna, o tem pač ne moremo podvomiti, še v pozne, pozne rodove.

murnikovo-kolarska delavnica

IZVRŠUJE VSA KOLARSKA IN MIZARSKA DELA

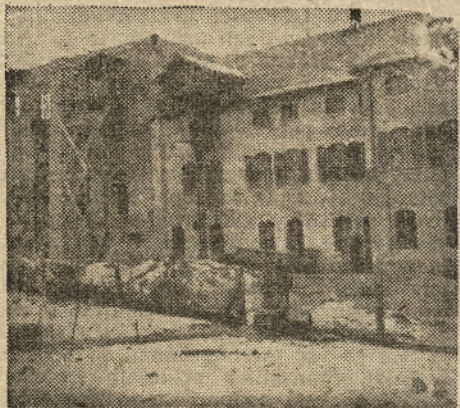
MESTNA KLJUČAVNIČARSKA IN MEHANIČNA

Mestna ključavničarska in mehanična delavnica v Slovenski Bistrici izvršuje vsa servisna popravila, popravila motornih in navadnih dvokoles, vulkanizacijo vseh gumijastih predmetov, vsa strojna in stavbeno-ključavničarska dela ter vsa kleparska dela

SLOVENSKA BISTRICA

DELAVNICA V SLOVENSKEI BISTRICI

TOVARNA Olja

Ustanovljena je bila že leta 1908, medtem ko so Bistričani stiskali olje že poprej. Tujce je vedno presenečal v Bistrici prijeten vonj, ki se je širil po mestu iz oljarne. To je prijeten vonj temno-rjavkastozelenega bučnega olja. V tovarni proizvajajo vse vrste olja in oljne pogače za krmo živine. 1953. leta je obrat v Slovenski Bistrici pogorel zaradi starega obrabljenega stroja. Delovni kolektiv je sklenil, da bo iz sredstev zavarovalnine, fonda za prosto razpolaganje in iz lastnega dobička tovarno v Bistrici popravil in moderniziral s tem, da bo nabavil nove moderne stroje. Z deli so sedaj že pri kraju. Slika predstavlja gradbena dela že v zaključni fazi. Medtem ko obnavljajo poslopje v Bistrici, stiskajo olje v obratih v Selcah in v Framu. Njihova produkcija znaša zdaj štiri tone olja, za kar porabijo 15 ton oljaric. Ko bodo obnovili in modernizirali obrate, bodo proizvedli dnevno osem ton olja. Nemale težave predstavlja za tovarno surovine. Neko podjetje (zagrebško) je sklenilo z inozemskimi podjetji nesmiselno pogodbo za izvoz oljaric, s čimer so domači oljni industriji napravili nezaslišano škodo. Tovarni primanjkuje surovin in izvozno podjetje je izvozilo namesto olja oljarice. Če bi pametno premislili zadevo, bi uvideli, da je pomembneje izvažati olje, s čimer ne bi trpele domače tovarne pomanjkanja surovin in bi tujcem z oljem v primeri z izvozom oljaric prodali še delovno silo. Tovarna je oblastem pojasnila svoje stališče in razložila škodo, ki jo trpi država, zato so izvoz oljaric prepovedali. Žal pa je bilo že z izvoženimi semeni dosti škode. Drugo težavo za tovarno pomeni doplavljanje malih oljarn, ki jih smatrajo za obrt. Zmogljivost tovarne je tolikšna, da lahko odkupi vse seme, kar ga pridelata Slovenija in ga še dosti zmanjka. S cepljenjem proizvodnje na male potočne oljarne utrpita država škodo zaradi premajhnega izkoriščanja semen pri stiskanju olja, odpade pa tudi plačevanje davka, ker obrtniško proizvodnjo olja ni kontrolirano. Dosljej deluje nekaj manjših oljarn v Prekmurju in v Središču ob Dravi. Tovarna olja v Slovenski Bistrici bo v novih prostorih nameščala najmodernejše stroje, tako da bo ostajalo v pogačah samo 6% maščob, kolikor jih živina lahko prebavi. V tovarni so si edini vsi, da morajo uspeti v obnovi tovarne — uprava z direktorjem, upravni odbor, delavski svet in celotni kolektiv.

SLOVENSKA BISTRICA

SLOVENSKA BISTRICA

Nekdanje pomembno furmansko mesto Slovenska Bistrica, leži na lepem kraju pod Pohorjem, odkoder izvirajo in namakajo bistriško polje srebrni pasovr pritokov Drave: Dravinja, Bistrica, Ložnica in nekoliko bolj na sever Polskava. Gozdnato Pohorje se dviga proti severu kot obrambni ščit pred Germani, ki so kljub slovenski Koroški, skotili v Bistrici nemškutarsko gnezdo, ki se je šopirilo do konca prve svetovne vojne, ko so z mnogimi napori dobili Slovenci svoj prvi občinski odbor. Posihmal je čedalje bolj oživiljal slovenski življenj ter se gospodarsko in politično krepil do današnjih dni, ko mesto zopet pridobiva na gospodarskem pomenu in odstranja vse napake, ki so jih zagrešili nekdanji mogotci.

Mimo Slovenske Bistrice je držala stara cesta z Dunaja proti Trstu. Tu so prenočevali tovarniki, jedli in pili po gostilnah, izmenjavali utrujene konje ali si najemali močnejše priprege. Seveda je mesto od tega prometa imelo velike dohodke. Zato so bistriški bogataši odklonili prvotni načrt, da bi tekla Južna železnica skozi mesto. S tem bi namreč bili izgubili mastne dohodke pri pripredah, v hlevih, številnih gostilnah in trgovinah s senom ter na slovitih sejmi. Občinski možje so bili takrat Nemci in nemškutarji — sami pametnjakoviči, ki razvoja železnice ter njenega pomena niso imeli v vidu, temveč le lastne koristi. Železnica pa je hitro opravila svoje delo. Furmani so postajali iz leta v leto redkejši, tovarni in potniški promet je prevzela železnica. Ko je bilo že prepozno, so spregledali tudi bistriški mestni očetje in si zaman prizadevali, da bi prestavili prago po prvotnem načrtu iz Pragerskega v Bistrico. Sklenili so, da mesto na lastne stroške zgradi ozkotirno železnico, zgradili pa so normalnotirno.

Slovenska Bistrica je pomembna tudi po svoji okolici. Čudoviti so izleti na zeleni Pohor, Boč, Donačko goro, v Haloze, Maceljsko pogorje, Koničko goro in še kam drugam. Z ureditvijo kopališča in modernega hotela bi postala Slovenska Bistrica obiskovano letovišče, posebno še, ker je v bližini slovit kraj Ritoznj, kjer raste najboljša štajersko vino.

Utrinki iz zgodovine

O zgodovini Slovenske Bistrice bi vedel kaj več povedati prijazni zgodovinar, prvi slovenski župan v Bistrici, organizator slovenske vojske ob prevratu 1918., osebni prijatelj generala Maistra ter borec proti nemškim oblastnikom in

nemškutarjem, Danijel Omerzu, ki je napisal obsežno zgodovinsko študijo o Slovenski Bistrici in njeni okolici.

Ugodna lega teh krajev in najdba okostja pračloveka v bližnji Krapini daje slutiti, da so prebivali praljudje tudi okrog Slovenske Bistrice. Izkopanine, ki so jih našli v mestu in okolici, pa pričajo o ostankih keltsko-ilirske kulture, kakor tudi o poznejši rimski naselbinji — Civitas negociensis. O trgovskem mestu govorijo nekateri spomeniki, a tudi cesta, ki je držala tod mimo iz Celja v Ptuj.

Po propadu rimskega cesarstva so tod čez valovila preseljevanja narodov. Že okrog leta 750 je na rimskih ruševinah nastala prva naselbina Slovonov, ki je še isto leto prešla v vse ostale slovenske naseljenke pod nadoblast frankovskega kralja Karla Velikega. Slovenci so še nadalje imeli svoje vojvode v Jurični vasi. Imenovali so se Juriči in so imeli utrjeni grad nad Visolami. Okrog 970 se imenujejo lastniki gradu še gospodje Vustrički, leta 1140 pa jih že omenjajo kot Bistriške gospode. Po njih je tudi Bistrica dobila svoje ime. Mesto je bilo v srednjem veku močno utrjeno. Branili so ga štirje obrambni stolpi, povezani z močnim zidovjem in vodnim jarkom. V mestu so imeli še rezervni jarek za zalogo vode v slučaju sovražnega obleganja.

Slovenska Bistrica je mnogokrat menjavala svoje oblasti. V drugi polovici 10. stoletja je že pripadla k mejni grofiji grofov Wilhelmov v Spodnji Karantaniji. Za posest Slovenske Bistrice so se poslej stalno prepirali solnograški škofje in oglejski patriarhi ter razni avstrijski in bavarski grofje. Z nemškimi oblastniki so prišli v mesto tudi nemški priseljenci, ki so se več kot tisoč let trudili ponemčiti slovensko ljudstvo, kar pa se jim ni posrečilo.

Leta 1339 so dobili Bistričani mestne pravice; trideset let pozneje so se polastili mesta celjski grofje. Ti so se stalno borili z madžarskim voditeljem Hunjadijem, ki je l. 1446 obšel Borl in Ptuj ter s 15.000 možmi napadel Slovensko Bistrico. Meščani so o tem obvestili celjskega grofa Friderika, ki je pod poveljstvom Jana Vitovca poslal obleganemu mestu svojo vojsko v pomoč. Mesto je sicer utrpelo velike izgube in škodo, vendar so se Bistričani hrabro borili in zmagali, za kar jim je grof Friderik izrekel laskavo priznanje.

beli biser pod Pohorjem

Nekaj zanimivosti

Poleg sovražnih napadov, bolezni, uim in drugih elementarnih nesreč, ki jih je v obliči prinesel srednji vek, Slovenski Bistrici tudi kobilice niso prizanesle. Leta 1309 so te gnusne, po ljudskem izročilu kot škorcej velike žuželke, z roženim obročkom okrog vratu pustošile po vsem Spodnjem Štajerskem in povzročile neprecenljivo škodo. Ljudska pripovedka poroča, da se je bil tedaj v Bistrici napil močnega vina odposlanec celjskega grofa, vitez Schärffenberg. Vinjen se je s konjem pognal med kobilice, brodil nekaj časa med gomaznijo in končno klavrno podlegel. Kobilice so ga pojedle s konjem vred, pustile pa viteške insignije in dvoje oglodanih okostij...

Leta 1635 so uporni okoliški kmetje napadli s svojo vojsko, ki je štela 4000 mož, Slovensko Bistrico. Hoteli so obračunati z grajsko gospodo. Med meščani, ki so bili večinoma nemškega rodu, je nastal velik preplah. Prišlo je do ostrih spopadov. Ker pa je bila vojska upornikov močnejša, so jih meščani z obljubami preprosili, da so se vrnili domov, ne da bi dosegli svojo pravdo. Upor je bil krajevnega značaja in precej let za velikim kmečkim uporom.

Reformacija ni imela v Bistrici mnogo pristašev ali pa so se znali dobro skriti, kajti protireformacijska komisija je 20. januarja 1600 zasledila samo tri protestante.

Na Tattenbachovi viničariji v Visolah so se zbrali takratni uporniki proti avstrijskemu cesarju Leopoldu. Med uporniki so bili tudi hrvaški ban Peter Zrinjski in grof Krsto Frankopan. Ko so zatrli upornike, so porušili tudi uporniško viničarijo v Visolah.

Odmev

»pomladi narodov«

Po marčni revoluciji 1848 so se začeli prebujati tudi bistriški Slovenci. Ustanovili so najprej čitalnico ter osamosvojili razne denarne, gospodarske in kulturne ustanove. S tem pa se je ostril čedalje bolj narodnostni polet in gibanje za politično osamosvojitve. Ob zatonu 19. in ob prihodu 20. stoletja, so bili kot narodni buditelji v Bistrici ugledni možje, kot n. pr. dr. Josip Vošnjak, dr. Janko Sernec, Danijel Omerzu ter učiteljica Ottilija Faigel.

V času pred prvo svetovno vojno je med bistriškimi Slovenci kaj močno odjeknila socialna demokracija, ki sta ji

dala v Zasavju poseben polet Ivan Cankar in Ebin Kristan. Za proslavo 1. maja 1914 so se kljub Nemcem in nemčurjem zbrali delavci in obrtniki na cesti ob Južni železnici. Razvili so slovensko zastavo in govorili o slovenstvu, delavskih pravicah ter o lepši prihodnosti. Ko so se vračali v mesto, so jih žandarji nekaj pozaprl. Med njimi je bil tudi Danijel Omerzu. Po sarajevskem atentatu se je politično trenje zaostriilo in nemškutarjem je uspelo, da so za nekaj časa preprečili delovanje Narodne čitalnice.

Ob prevratu je grozila nevarnost, da bodo Avstrijci odrezali Bistrico, Ptuj in Maribor od ostalega slovenskega ozemlja, vendar je prostovoljecem pod vodstvom Danijela Omerzua ter učitelja Janžekoviča uspelo razorožiti sovražnikovo vojsko. Slovenska vojska je pod vodstvom generala Maistra skupno s četo Srbov s solunske fronte premagala tudi Madžare, ki so s topovi obkolili Bistrico in jo hoteli zasedeti za svojo državo.

Hudo leto 1941

Komaj je Hitler napovedal vojno in so njegovi zvesti opričniki 10. aprila 1941 zasedli Slovensko Bistrico, so nemčurji, ki so z veseljem sprejeli okupacijske čete, prilezli na dan kakor ščurki izpod tople peči. Prevzeli so oblast, izvesili na rotovžu zastavo s kljukastim križem in naglo vzpostavljali »nemški« red. Kot šolski upravitelj je nastopil načelnik politične oblasti Ortsgruppenführer Gebauer. Prva žrtev so bili zavedni Slovenci, ki so jih začeli odvažati v mariborske

zapore. Zaplenili so jim premoženje, jih izseljevali v Srbijo in drugam. Toda nemško ustrahovanje ni zatrlo slovenske misli. Ne nacistična vojska ne vohuni ne raztrganci niso mogli uničiti narodnoosvobodilne pobude domačih partizanov.

Prvi odbor OF so ustanovili v Bistrici 1. maja 1941. V njem so bili: Miloš Tajnik, Marko Žitnik, Franjo Stancer, Anton Pemič, Roza Sorčnik, dr. Jagodič in dr. Zemljič. Prva žrtev je bil Marko Žitnik, ki so ga Nemci ustrelili na domu. Po za-
slugi domačih izdajalcev so Nemci uničili 8. januarja 1943

med Oplotnico in Kobljem prvi partizanski bataljon. Lahko si predstavljamo začudenje, ko so kljub močni nemški posadki partizani 17. oktobra 1944 napadli Slovensko Bistrico in odpeljali iz mesta 18 voz raznega blaga. Napad so ponovili 13. novembra in odpeljali iz Tovarne perila med drugim 2000 zimskih srajc. Bistričani so množično odhajali k partizanom v pohorske gozdove. Ko je 9. maja 1945 vkorakala v mesto partizanska vojska kot osvoboditeljica, je napočila za Slovensko Bistrico nova doba delovnega poleta, gospodarskega in kulturno-prosvetnega razmaha.

Načrti in perspektive za prihodnost

Čeprav ima Ljudski odbor mestne občine svoje prostore še vedno v starem rotovžu in človeka, ko vstopi, obide zgodovinska mračnost, je pripravljenih precej lepih načrtov za obnovo in modernizacijo mesta v smislu higienskih in urbanističnih zahtev. Pereče stanovanjsko vprašanje terja dvesto-

milijonski kredit. V Ljubljani, se zdi, zapostavljajo pomen Slovenske Bistrice. Vendar ima mesto važno vlogo v lesni industriji, saj je osrednje izhodišče za vse pohorske gozdove. Dasi je Slovenska Bistrica naravno središče, so jo prvotno podredili poljčanskemu in zdaj pa okoliškemu mariborskemu okraju. Kljub temu so dosegli znatne uspehe. Končana je elektrifikacija z daljnovodi, in le od posameznikov je zdaj odvisno, da napeljejo pridobitev našega časa v svoje hiše. Mnogo prizadevanja bo še treba za regulacijo potokov in za ustanovitev raznih mestu koristnih podjetij, saj so se meščani od vsega početka največ bavili s trgovino in obrtjo in naravni razvoj tega je industrija.

Šolstvo in prosveta

Prosveta je v Bistrici precejšnja pastorka. Zanj menda ni denarja. Vendar so letos pripravili nekaj sredstev za popravilo nekaterih šol. Nihče ne bi verjel, da je baraka v Zgornji Ložnici, ki komajda še stoji, pravzaprav osnovna šola. »Takšne ni v Sloveniji« sodijo o njej v slabem pomenu besede. Pozimi je ni mogoče segreti, v poletnem deževju pušča streha. Tudi v Bistrici ni primerno šolsko poslopje. Prirejeno je bilo iz dveh starih stanovanjskih zgradb, na mestu nekdanjih silosov. Poleg tega pa je premajhno, saj vključuje 1518 šoloobveznih otrok. To število bo prihodnja leta znatno naraslo. Isto je z nižjo gimnazijo. Nujna bi bila popolna srednja šola, saj je ni od Celja do Maribora, a Bistrica je med njima največje središče.

Ljudsko kulturo pospešuje delavsko prosvetno društvo Svoboda. V njem ima največ članov dramska družina; močan je pevski zbor, lepe uspehe pa je dosegla baletna skupina. Omeniti moramo še Glasbeno šolo, Ljudsko univerzo ter Ljudsko knjižnico z mnogimi knjigami. Izdajajo tudi svoj lokalni list »Glasnik delovnih ljudi«, ki je nekakšno ogledalo bistriškega javnega življenja.

Lepo darilo je

VEZAN LETNIK »TOVARISA«

LETNIK 1952 STANE 1580 DIN, LETNIK 1953 STANE 1740 DIN. VEZAN V POLPLATNO. — DOBITE GA V UPRAVI »TOVARISA«, POSTNI PREDAL 239. LJUBLJANA

SAMO SE NEKAJ IZVODOV!

»Kaj je mogoče brzojaviti v Mandinaung?« je vprašal Turner.

»Mogoče,« je odvrnil Čang. »Brzojavko pošljite najprej v Danubuy, tam jo prevzame poštni sel, ki oddirja z njo do naslovnika. Preden bo minilo štiriindvajset ur, boste imeli v rokah odgovor. Dostavil vam ga bom takoj.«

Turner je vprašal: »Imate pri rokah košček papirja?«

Prinesli so mu ga. Sedel je k mizi in napisal: »Morgan, Mandinaung. Iravady. Seznanila sva se v bolnišnici v Penzancu leta 1943. Stop. Pripeljal sem se službeno v Rangoon, kjer ostane teden ali dva. Želel bi vas videti. Stop. Je to mogoče v Rangoonu ali Mandinaungu. Stop. Turner, Strand Hotel Rangoon.«

Na nasipu je stal belokožec, ob njem burmansko dekle.

Naslednji dan je prišel odovor: »Žal ne utegnem priti v Rangoon, z veseljem vas pričakujem doma, če me utegnete obiskati. Stop. Zelo bom vesel, če vas bom mogel videti. Morgan.«

Turner je stal pred ogledalom hotelske spalnice in zamišljeno strmel v brzojavko. »Kaj je napravil iz sebe?« je razmišljal. Vsa moja dolga pot je bila zaman. Njemu ni niti najmanj potrebna moja pomoč.«

Jel je že omahovati, da bi opustil vse nadaljnje prizadevanje v tej stvari in šel kupit vozovnico za povratek v domovino. Ta mladenič, o katerem si je domišljal, da je brodolomec na nekem pustem otoku, je postal državni funkcionar z zelo dobrimi zvezami na vse strani. Tukaj v Burmi, kjer le redko srečaš belokožca, se je oženil z Burmanko, kar nikakor ne priča o tem, da bi se mu bilo zmešalo — nasprotno! Turner je srečal na ulici precej deklet burmanskega rodu, ki so mu bile zelo všeč na pogled.

»Najbolj pametno bi seveda bilo, če bi čimprej odpotoval domov,« si je rekel po kratkem premisleku. »Pri Morganu je vse v najlepšem redu.«

Vendar se ni odločil za nagel povratek. Preveč ga je prevzel čar dežele in prizorov, ki so se nudili njegovim telesnim očem na tej zemlji. Daljni vzhod! Res je, da je prišel sem popolnoma brez potrebe, vendar ko je bil že tu, je bilo treba pogledati vse tisto, kar je bilo vredno ogleda in kar je zanimalo tujca. K sreči ni še nikomur zinil besedice o tem, da ni prišel na službeni obisk, ampak zato, da bi pomagal svojemu znancu iz druge svetovne vojne. Torej naj ostane pri izmišljotini! Nu, in na koncu, potovanje z ladjo po reki do burmanskega naselja bi utegnili biti zanj zanimivo. Mogoče bi imel pri tem tudi kakšen doživljaj, ki ga ni pričakoval in o katerem

bo lahko, ko pride domov, pripovedoval svoji ženi in znancem. Zato je sklenil odriniti na pot, Morganu pa se bo, če ga bo spraševal po namenu njegovega potovanja, zlagal prav tako kakor drugim, ki so izpraševali po vzroku njegovega prihoda v Burmo.

Odrinil je proti Mandinaungu naslednjega dne zjutraj. Peljal se je z rečno ladjo. Najel si je dovolj udobno kabino z električnim ventilatorjem in vsak trenutek vožnje mu je bil v užitek. Rokav reke Iravadi je bil zelo rodovitni predel z visokimi drevesi in dobro obdelano zemljo. Kadar je deževalo, je Turner sedel na palubi v ležalki in se oziral po raznovrstnih čolnih in ladjicah na vodi. Opazoval je ženske, ki so se kopale v reki, domače življenje v naseljih in hišicah iz bambusovih trstik. Na moč zabavne so se mu zdele posebno opice, ki so plezale po drevesih. Vsak trenutek je opazil nekaj novega, vsaka stvar mu je bila v zabavo in užitek. To je stopnjevalo njegovo zvedavost in dobro voljo in prav nič mu ni bilo žal, da se je pripeljal v te kraje.

Zvečer se je ladja ustavila v večjem obrežnem mestu Yandoonu, kjer so prenočili. Turner je šel na kopno in se sprehajal po nasadih ob kočah iz bambusovega trsja. Vse, kar je srečaval, ga je neznansko mikalo in zabavalo. Doma je menil, da žive ženske v teh krajih ločene od sveta, tu pa jih je srečaval na promenadi v parih po dve in dve. Mladenke so se šalile s fanti kakor na Angleškem. Odkril je celo studenec, ki je bil po njegovi sodbi nekakšno družbeno središče domačinov. Šedel je in opazoval, kako prihajajo žene in dekleta po vodo, za katero so fantje nastavljali vrče, da je tekla vanje. Tu in tam je v svoje začudenje opazil tudi kakšnega bosopetega meniha, ki je imel na sebi težko obleko iz raševine. Zvečer se je vrnil na ladjo k večerji. V Yandoonu je dihala poslovno ozračje. Ljudje so bili videti dobre volje in so verjetno živeli v ugodnih razmerah. Vse to je bilo v velikem nasprotju s tem, kar je slišal o Burmi doma na Angleškem.

V Mandinaung je dospel naslednjega dne pozno popoldne. Ladja je pristala ob zrahljanem nasipu iz bambusovega trsja. Na tem nasipu je stal belokožec, ob njem burmansko dekle, za njima pa še nekaj domačinov. Ko se je ladja približala bregu, je spoznal v belokožcu Morgana. Vendar se je zelo razlikoval od tistega, s katerim je bil leta 1943 v bolnišnici. To je bil zdaj že mož v zrelih letih, ki je s svojim pojavom zbujal vtis avtoritete. V obraz in život je bil zagorel. Glavo mu je pokrival pleten slamnik, nosil je srajco olivnozeleno barve in kratke hlače iz obledelega blaga, ki je spominjalo na džunglo. Na nogah je imel sandale. Na nabrežju za nasipom je stal džip starejšega tipa, očitno Morganova last.

Ženska je nosila na glavi ploščat, za Turnerjeve pojme smešen slamnik, da bi jo varoval sonca, belo bluzo in zelen plašč okrog pasa, na nogah pa takisto sandale. To je bila bleda ženska rumenkastosivkaste barve s širokim obrazom in gladko počesanimi lasmi, ki so bili razdeljeni po sredi. Na zatilniku so bili lasje spleteni v vozel, vanj pa je bil po burmanskem običaju zataknjen cvet. Ko si jo je Turner pobliže ogledal, je ugotovil, da si maže ustnice s črtalom. Nohte je imela naložene kakor watfordske ženske. Celo na obrazu je opazil nadih rdečila. Pozneje se je preveril, da so lepotila Burmank istega izvora kakor na Angleškem.

Prtljago mu je znosil z ladje na kopno fant domačin, medtem ko je Turner stopal po mostičku, ki je vezal ladjo z nabrežjem. Z Morganom sta se pozdravila. Turner je rekel: »Prejel sem vaše vabilo in me veseli, da se zopet vidiva. Bilo bi žalostno, če se ne bi videla, ko sva si tako blizu.«

»Tudi mene veseli svidenje,« je odvrnil Morgan. »Tukaj ob reki bolj poredkoma srečujemo ljudi iz Anglije. Turner, to je moja žena, Ma Nay Htohn.«

Turner je snel pokrivalo kakor je bil tega vajen doma in rekel: »Zelo me veseli, da imam čast spoznati gospo Morganovo.«

Ženska se je nasmehnila in odvrnila: »Veste, jaz nisem gospa Morganova, temveč Ma Nay Htohn. Tukaj v Burmi ne zavrzemo svojega imena ob možitvi kakor pri vas na Angleškem. Jaz sem in ostanem Ma Nay Htohn — razen če bi odšli na Angleško. Mislim, da bom šele tam postala gospa Morganova.« Po teh besedah mu je ponudila roko z besedami: »Zelo sem srečna in vesela, da ste nas obiskali.«

Govorila je angleško z živahnim naglasom, izbor besed pa je bil dovršen.

Turnerja je vse to nekoliko zmedlo. Rekel je: »Obžalujem, ker vidim, da še ne poznam vašega načina življenja.«

ŠAHOVNICI

ILUSTRIRAL FR. SLANA

Nato je dejala: »Jaz vas bom seznanjala z njim. Saj upam, da ostanete delj časa pri nas.«

»Oh, komaj dan ali dva,« je rekel Turner, nato pa se je obrnil k Morganu in pristavil: »Niste se dosti spremenili.«

Ta ga je gledal in rekel: »Dvomim, da bi vas utegnil spoznati. Ko sem zapustil bolnišnico, ste imeli vso glavo povito. Kako dolgo ste ostali tam še potem, ko sem jaz odšel?»

»Približno mesec dni,« je rekel Turner. »Pošteno sem se je naveličal, saj veste, da sem moral neprestano ležati, iz dneva v dan. Po vašem odhodu ni bilo nikogar več, s katerim bi mogel govoriti — razen tistega črnca.«

Morgan je mirno odvrnil: »Spominjam se ga. Kako ste se imeli z njim?»

»Povem vam — še kar dobro,« je rekel Turner. Bolje, kakor sem si utegnil predstavljati. Spominjam se dobro, da sva skupaj igrala 'damo'. On je to igro imenoval čisto drugače.«

Odkorakali so proti džipu in sedli vanj. Naložili so tudi prtljago. Morgan je sedel h krmilu ter odpeljal po kolovozu vzdolž reke iz mesta. Pot ni bila dolga. Četrtilje izza zadnje bambusove hišice so zavili okrog nekega gozdička in dospeli na pokošeni travnik, kjer se je dvigal drog za zastavo. Na drogu je plapolala plava zastava z letčim pavom v sredini. Na koncu travnika je stala lična lesena enonadstropnica z verando in streho, ki je bila pokrita z rdečo opeko. Hiša je stala na ovinku reke in je odpirala razgled na vodo, ki je bila na tem mestu eno miljo široka.

»Tu je naše bivališče!« je rekel Morgan.

»Lep kraj!« je vzkliknil Turner, prevzet od lepote.

Morgan je pojasnjeval: »Zgradili smo hišo šele lani. Prej nismo stanovali tako udobno.«

Nay Htohn je prasnila v smeh: »Našo staro hišo uporabljamo zdaj samo še za garažo. Pokaži mu jo, Phillip!«

Morgan je ustavil džip pred stopnicami, ki so vodile na teraso, in so izstopili. Turnerjev kovček je prevzel služabnik v dolgi beli halji, ki je prišel iz hiše k sprejemu gosta. Nato so se odpeljali še malo okrog do hišice iz bambusa, pokrite s palmovimi listi. Stala je na lepem kraju z razgledom na reko, a bila je stara in je od starosti že razpadala. Morgan je potisnil džip v prostor, ki je bila nekoč družinska sprejemnica.

»Vidite, do nedavna smo bivali tukaj,« je rekel.

Turner ni vedel, kaj bi dejal. »Saj to je kakor kakšna weekend hišica,« je rekel.

»Uganili ste,« je povzel Morgan. »To tukaj je bila naša dnevna soba, spalnico pa smo imeli zgoraj. A kuhali smo tam!« — Pokazal je z roko na razpadajočo kolibico v bližini. — »Tu smo preživeli tri leta. In, verjemite, nikakor se nismo počutili slabo.«

Morganova žena je pripomnila: »Res, bili smo zelo srečni!«

Turner si je ogledoval okolico. Kakšno bivališče! Namesto poda — stlačena zemlja. Na zunanjih strani je bil izkopen jarek za zbiranje vode v dobi monsuma. Obrnil je pogled v nekdanjo spalnico. Namesto postelje je videl tam ležišče iz bambusovega trsja. Nikjer ni bilo vrat ne stropa, seveda tudi ne stekel na oknih, niti kakšne druge udobnosti.

Moral se je smejati, ko je primerjal staro bivališče Morganovih s sedanjim, novim. Naposled je rekel: »To je bilo pač surovo življenje!«

»O, surovo, surovo!« je pritrdil Morgan.

Nay Htohn pa je rekla: »Bilo je takšno, kakršnega smo hoteli imeti. Ko sem se poročila, je hotel moj oče zgraditi dobro hišo. Toda Mandinaung je bil tako porušen, da smo se rajši odrekli življenjskim udobnostim. Če bi bilo drugače, ne bi bilo prav.«

Zdaj se je Turnerju jelo svetlikati v možganih. Vprašal je: »A kdo ga je porušil?»

»Kdo drugi kakor mi,« je pojasnjeval Morgan. »Seveda je bilo to nekoristno dejanje, vendar tako se je zgodilo. Za takšne napade smo uporabljali Thunderbolte ali Hurri bombnike. Bilo je v začetku 1945, ko smo prišli v te kraje. Tukaj so namreč imeli Japonci svoj glavni stan. Te naselbine gore kakor slama. Ko smo končali naše delo, ni ostalo od mesta skoraj nič. Ko sem se pozneje vrnil tu sem, je vladalo povsod silno pomanjkanje gradbenega materiala. Zato smo morali tako postopati in potrpeti. Nismo si mogli predstavljati, da bi si zgradili novo hišo z vsemi mogočimi stanovanjskimi udobnostmi v času, ko je bilo mesto takorekoč izbrisano s tal. K vsemu temu sem tudi sam pripomogel, ko sem služil pri letalstvu. Zato smo si zgradili najprej provizorično bivališče. To je zelo hitro na-

rejeno, seveda pa tudi dolgo ne traja. Nu, pa saj sami vidite, kako takšna zgradba drži.«

Morganova žena je pristavila: »Veste, to so zelo pripravne hišice dokler živite enostavno življenje. Tudi z nami je bilo prve čase tako. Pozneje, ko so prišli otroci, pa je postalo že težje. Zato sem bila lani zelo vesela, ko smo si zgradili dom s kopalnico. Kljub temu ne obžalujem let, ki smo jih preživeli v naši kolibici iz bambusovega trsja. Tudi ljudem je bilo to všeč, saj so videli, da se ne košatimo s tistim, kar je bilo njim nedosegljivo.«

Odpravili so se proti hiši. Pot je držala skozi vrt ob gre-dicah azalej, ki so ravno cvetele. Turner je opazil še neko drugo cvetje, ki ga ni dotlej poznal. Pojasnili so mu, da so to orhideje. Bil je namreč tako sramežljiv, da se ni upal vprašati, kakšne vrste rože so to. Ogledovali so si vrt, spremljani od vonjav cvetja po dežju. Povsod je bilo mnogo azalej in orhidej, malo naprej pa so cvetele še mimoze in oranže. Na koncu so uzrli tudi ognjeno drevo — ponos njihovega vrta. Turner se ni mogel načuditi bujnemu rastlinju.

»Kdaj ste se odpeljali iz Anglije?« ga je naposled vprašal Morgan.

»Minuli teden. Prišel sem z letalom.«

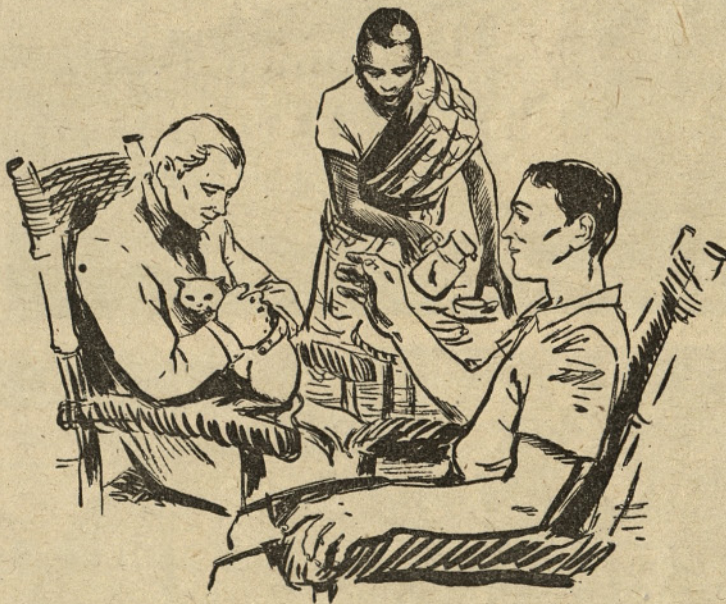
Morganova žena, ki je ves čas spremljala moža in gosta, je vprašala Turnerja: »Ali je morda Rita Harworth nastopila v kakšnem novem filmu po vlogi Gilde?« Nasmehnila se je in pristavila: »Veste, jaz sem velika občudovalka filma.«

Turner se je popraskal po glavi: »Ne vem,« je rekel. »Ne zahajam pogostoma v kino. Kaj takega bi vam vedela pojasniti moja žena, ona je redna obiskovalka kinematografskih predstav.« Po teh besedah je zvedavo pogledal Morganovo ženo, ki ga je privlačila z barvo svoje nežne polti. Potem je vprašal: »Dovolite — kje pa gledate filme tukaj pri vas?»

»Časih gremo k predstavam v Danuby,« je rekla. »Vsaka dva do tri mesece pa obiščemo Rangoon, kamor hodi moj mož poročat. Takrat presedim jaz cele popoldneve v kinu.«

Turner je povzel: »Cary Grantova je nastopila v dobrem filmu, ki sem ga videl, preden sem odrinil na pot.« Opisal ji je film kolikor je vedel in znal.

Potem so šli po stopnicah na široko, senčno verando, od tam pa v hišo. Iz veže je bil vhod v sobe. Vežo so uporabljali za dnevno bivalnico, zato je bila tam miza vedno pogrnjena za čaj. Okrog mize so stali stoli iz rogožine, pred njimi pa stolčki za noge.

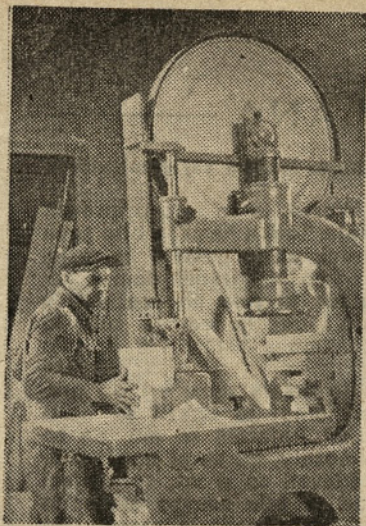

Mauka je skočila Turnerju naravnost v naročje.

Sedli so k čaju. Velika bela mauka se je počasi priplazila z verande v sobo in se približala naravnost Turnerju, ki se je iztegnil na stolu iz rogožine, da bi počival. Skočila mu je naravnost v naročje.

Turner jo je pobožal reki: »Ej, mala mucika!« ter jo je gladil po uhljih. Pri tem je opazil, kako strmita Morgan in njegova žena v žival.

(Dalje)

Zgoraj: Strojno mizarska delavnica je opremljena večji del z novimi električnimi stroji.

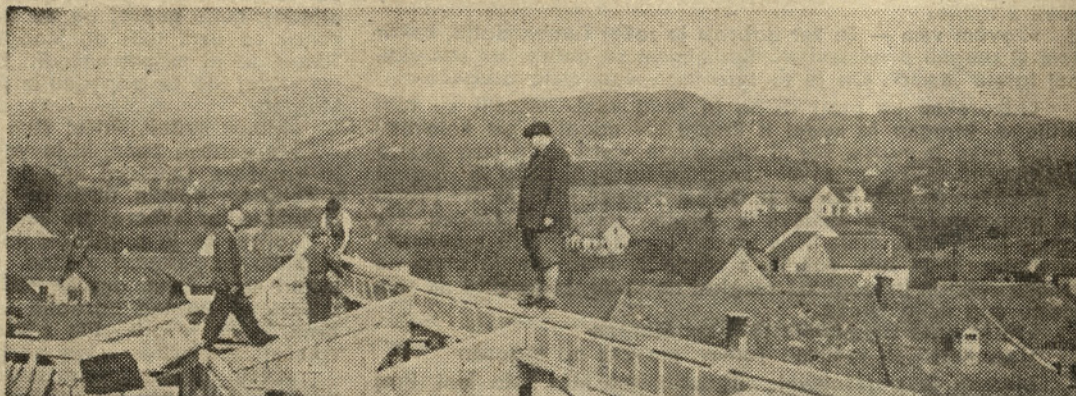
Desno: »Granit« obnavlja tudi tovarno olja v Slovenski Bistrici, ki je lani malone vsa pogorela. Zanimiva po svoji izdelavi je železobetonska strešna konstrukcija.

Spodaj: Med največjimi deli, ki jih je »Granit« izvršil, je gradnja novega modernega Doma za onemogle v Poljčanah.

GRANIT

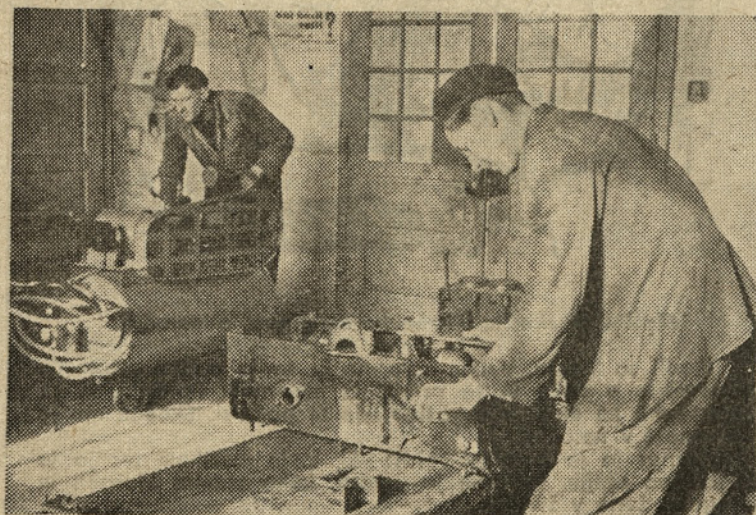
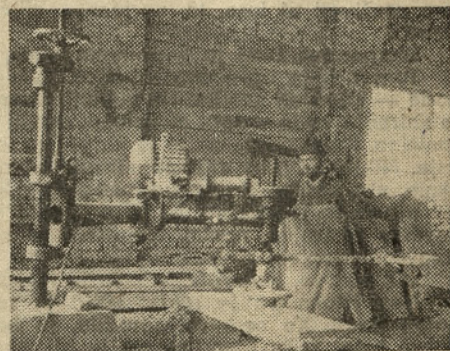
GRADBENO PODJETJE V SLOVENSKI BISTRICI

1946. leta so v Slovenski Bistrici ustanovili gradbeno podjetje »Granit«. Res lahko rečemo, da je iz nič nastalo veliko solidno podjetje, ki je gradilo in še gradi na širokem področju Stajerske od Hrastnika, Trbovelj in Rimskih Toplic in Celja preko Poljčan in Ruš, in seveda v Bistrici sami. Naš fotoreporter je imel dovolj dela, vendar je, kljub temu, da je bil motoriziran, — obšel le del večjih objektov. Naše slike zgovorno pričajo o široki dejavnosti »Granita«. Seveda razpolaga podjetje tudi z vsemi potrebnimi delavnicami in obrati, tako z mehanično delavnico, strojno in mizarsko delavnico; ima poseben cementni obrat ter precejšen prevozni park, kakor tudi nujno mehanizacijo za gradbeno stroko. Podjetje se nenehno razvija in celo išče novih kvalificiranih zidarjev in delavcev gradbene stroke.

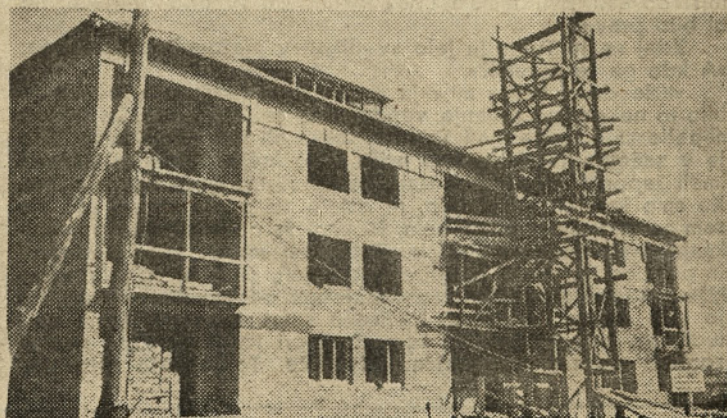

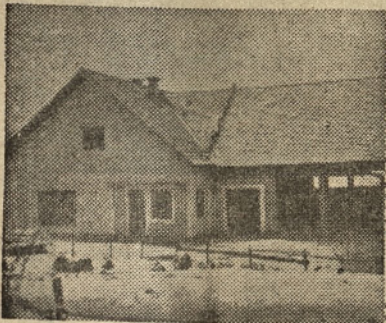
Desno: Cementni oddelek v Poljčanah izdeluje vse cementne izdelke kakor: cevi, stopnice, okvire itd.

Spodaj: Podjetje »Granit« je že gradilo več stanovanjskih blokov v Slovenski Bistrici, Rušah, Celju itd. Naša slika kaže gradnjo stanovanjskega bloka v Celju.

Zgoraj: V lastni strojni delavnici vršijo vsa popravila svojega strojnega parka.

KMETIJSKA ZADRUGA Z. O. J. V ZGORNJI
BISTRICI — Močan lesni odsek, mesarija
tega in dve prodajalni

MESTNO TRGOVSKO PODJETJE «METROP»
SLOVENSKA BISTRICA — zalaga mesto z ga-
lanterijskim špacerijskim in tekstil blagom

V Slovenski Bistriči obiščite zakupno gostilno
«POHORJE». Kos franc., ki vam nudi vse alko-
holne in brezalkoholne pijače, jedila in sobe
za tujce. Lepi izprehodi v okolico in na Pohorje

V Pragerskem obiščite kolodvorsko restav-
racijo in občinsko-gostilno, kjer boste po-
streženi s toplimi in mrzlimi jedili ter s
kvalitetnimi pijačami. Sobe za tujce

Ob stenah rožni kras marelje
osipa se z zelenih halj,
zvoni breščici roj čebelic
ko godba tam iz daljnih dalj.
Raz češnje latvic nežni sneg
raznaša vetrič ko snežinke,
čez plaa in reber prek in prek
sanjavo plavajo kosminke.
In jablan, hruška v svoj okras
napeto popje žene v cvetje.
Smehljá se soncu tolsti obraz:
svatuje naše mladoletje...

Poletje, mojster čudodelnik,
paleta vzame, barve, kist,
ogleda slednji vrt in zelnik,
obrnc slednji sad in list.
Izbira barve, vse polika, —
tako nastane krasna slika:
z nebesnim zlatom in sinjino
oblíje našo domovino...
Na sadju v blagi luči dneva
lepota njena nam odseva.

Veselo poje vsepovsod
sadjarju dragi ptičji rod.
Visoko v vrhu gnezdi škorec,
v grmičju požvižgava kos,
in žoltokljuni ta zamorec
skaklja z družico, pleše bos.
Senička rajá. Pastirica
po trati — lejte jo — stopica
pa z repkom venomer potrepa:
»Poglejte me, kakó sem lepala!
Med gostim listjem vam je petja!
V okrilju varnega zavetja
tu gnezdi lišček, ondi čížek —
in ta operjeni drobižek
ves božji dan za kratek čas
se hváli, žvrgoli na glas:
»Jaz imam v gnezdú šest mladičev,
pol je deklét in pol fantičev!»

Namah nastane krog gnezdišč
poplah in jeza, jok in vrišč.
Nekje reži se srákoper,
visoko v zraku kroži kanja.
Je maček blizu? Kakšna zver

jih zalezuje in preganja?
Junakov zbor se razšopiri
in spet se ptičja srenja umiri.
Zasveti se večerna zvezda.
Povsod je mir. Molčijo gnezda.
Gre topel dih čez dol in griček,
v večer čiri-čirika čriček,
drugod s poljá glasu nikjer.
Naš dedek pod cvetočo lipo
zamisli se, otrka pipo
in reče: »Bogme, lep večer!»

Že davno z nami svetec Vid
je bil presladkih češenj sit.
Hej, bodi v Smarju ali v Dobu —
zares je vroče o Jakóbu.
Zdaj z vsake krošnje, vsake veje
prijazno se nam sadje smeje.

Lovrenčev god je lep in jasen,
grozd bo strđen in gornik glasen.
Avgust je še, a za Lovrenca
je vsaka voda ko iz zdenca.
Že gre jesen... Od daleč maše,
zdaj konec je čebelne paše
in lástovke od nas beže.
Na polju ajda v črno zrnje,
meglice po vodáh srebrne...
Jesen zdaj burjo k nam privleče,
z njo hudo zimo nam obeče.
Čez svod verige ptičjih jat,
hudir pa žene polhe spat.

Sadjar zaviha zdaj rokave,
končal je srečno vse priprave,
da sadje varno spravi v klet.
Tako, pa je opravil spet.

Sadjarji srečni smo, bogati,
sadovi naši so vsi zlati.
Kdor hoče osladiti usta,
sadu se sočnega nahrusta.
Naš dedek gre za pet sedet.
Skozi okno zre. Otrka čedro,
zamisli se in reče vedro:
»Da, lep je naš preljubi svet!»

Dobrotna, blaga je jesén,
ob nji smo vedno dobre volje:
vsega nam dá, kar vrt in polje
rodita voljno v čas meglén.
Naj veter krog oglóv zapiska,
po vasi zima naj zavriska, —
ne zmrázi nas, ne homo lačil!

Po zimi, mrzli in temačni,
ko znova vigréd nas pokliče,
izbrane vzamemo cepíče,
pocépimo, kar še dobimo,
drevesca nova posadimo,
da bo na svetu res edina
najlepša naša Domovina...

MESTNO PODJETJE

Mesoprivomet

*kupuje,
prodaja in
predeluje meso*

SLOVENSKA BISTRICA

Mestno
TRGOVSKO PODJETJE

»Preskrba«

Slovenska Bistrica

POSLOVALNICE:

ŽELEZNINA
KEMIKALIJE
BOČ
IN
DRAVA

Lojze Zupanc:

Tribučka riba

Belokranjska pripovedka

Blizu Črnomlja je vas Tribuč. Tri-
bučani so zmerom na malem z vodo.
Sredi vasi imajo sicer mlako, ki jo —
ker druge vode ni v vasi — s ponosom
imenujejo: zdenec...

Tribučki studenec pa ima gosto,
rjavo vodo; kdorkoli je kdajkoli to vodo
pil, se ni samo odžejal, ampak tudi na-
jedel...

Nekoč pa je v trdi noči v tribučko
mlako zašel matorni konj. Ker je bil že
čisto pri kraju z močmi, tudi plavati ni
več mogel; utonil je.

Naslednje jutro so Tribučani videli le
še konjsko grivo, rep in štiri kopita, ki
so moleli iz vode. Od začudenja so iz-
rogačili oči in od veselja zavriskali:

»Juh-i-hi, pa imamo v zdencu veliko
ribo na dva brka in štiri oka!»

»Bogme, imeli boste ribjega mesa za
vso vas na pretek in še vam ga bo za k
letu ostajalo,« so jih dražili Adleščani,
ki so se tamkaj mimo vozili v Črnomelj
na semenj.

Ali pa so Tribučani ribo na dva brka
in štiri očesa že potegnili na suho ali ne,
tega pa zares ne vem. Oni dan sem bil v
Tribučah. Rad bi jih bil vprašal, kje jo
imajo, a se nisem upal, saj je znano, da
Tribučani vsakega, ki jih vprašuje po
ribi, namlatijo po — grbil.

Matijče se je odpravljaj na pot čez planino. Ko je stopil k vratom, se je ustavil na stopnicah in se ozrl na vse strani. Pogledal je ven, okó mu je obstalo na drevesih, na soncu. Skomizgnil je z rameni, se obrnil na levo in desno, pa zopet zamižal, ko je obrnil oko proti soncu.

»Stara!« je poklical svojo ženo, »kaj praviš, ali naj vzamem dežnik?«

»Stori, kakor te je volja,« je rekla žena.

»Zdi se mi, da ne bomo imeli sonca. Vreme je muhasto. Treba bo vzeti dežnik.«

»Prav praviš, kar vzemi ga!« je pritegnila žena.

»Hudiča!« se je zdaj domislil Matijče. »Zdi se mi pa, da bi bila bolj pripravna palica! Če bi se kljub vsemu zvedrilo, bi mi bil dežnik bolj v napoto kakor podpora. Lahko bi ga celo kje pozabil. Torej bi bilo primernejše, da vzamem palico, ne pa dežnik.«

»Nu, pa pusti dežnik doma,« je rekla žena.

»A vendar — če bi začelo deževati?« je začel dvomiti Matijče. Na vsej poti čez ni koščka strehe, da bi se mogel stisniti

podnjo. Premočilo bi me do kože. Zaradi previdnosti bo le boljše, da vzamem dežnik s seboj.«

»Nu, pa ga vzemi s seboj na pot!« je rekla žena.

Matijče pa je začel zopet razmišljati in je svoje misli oblikoval v besede:

»Saj ni izključeno, da se bo še zvedrilo. Zdi se mi celo, da začena pihljati vetr. Če bo vreme, mi bo bolj služila palica kakor dežnik. Torej bi dežnik lahko pustil doma.«

»Pa ga pusti doma,« je dejala žena.

Matijče je vnovič pogledal v planino in rekel:

»Nekam sumljivo se oblači. Ne bo sonca, ne bo ga! Bolj kaže, da bo danes še nevihta. Bi torej le kazalo vzeti dežnik na pot.«

»Pa vzemi dežnik,« je rekla žena.

Po teh besedah se je Matijče razburil in zavpil: »Vzemi ga, pusti ga doma, odnesi ga, ne vzemi ga! Take večne zmešnjave ne morem več trpeti! Zdaj ti govori žena tako, potem obrne vse skupaj. Tako je, če imaš ženo, ki se ne more odločiti ne za belo ne za črno!«

Pogovori z izseljenci

Prav z vsega sveta nam pišejo naši novi, pa zvesti naročniki. Mnogo koristnih misli za urejevanje so nam že dali, oprostite pa naj nam, če vseh izraženih želja ne moremo izpolniti. Nam je v zadoščenje, če »Tovariš« vsaj v glavnem zadovoljuje želje naših izseljencev, ki jim tako postaja naša ilustrirana revija tolikanj priljubljena vez z domovino.

Naročnik I. M. iz Zahodne Nemčije nam piše tako, kakor so isto misel in sodbo o »Tovarišu« izrazili že mnogi drugi izseljenci: »Veste, moji otroci so se šolali v nemških šolah in ne obvladajo slovenskega branja. Tudi jaz že bolj slabo vidim, vendar pa je Vaš list edini list iz domovine, ki ga lahko porabim, ker ga rad gledam in rad pokažem svojim otrokom lepe podobe stare domovine. Nam ni toliko za branje kot za lepe fotografije o velikem napredovanju stare domovine, na katero sem ponosen.«

Naročnik J. G. iz Virginije (USA) takole napoveduje svoj prihod v domovino: »Naj Vam povem, čeprav sem že pol stoletja v Ameriki, branje, slike in drugo, kar vidim v Vaši reviji, mi zelo ugaja. Če bo šlo ose po sreči, kot sem si namenil, spomladi 1954 Vam bom potrkal na vrata.«

Naročnica Louisa A. iz USA nam med drugim piše: »Moramo

vam povedati, da »Tovariš« z veseljem prebiramo vsakokrat, ko ga dobimo. Moja mati in ata sta vselej izredno vesela, ko vidita tako lepe slike domačih krajev, ki se jih spominjata, ko sta bila še doma. Oba pripovedujeta, kako težko je bilo življenje v starem kraju in vesela sta, ko vidita, kako se življenje doma zboljšuje.«

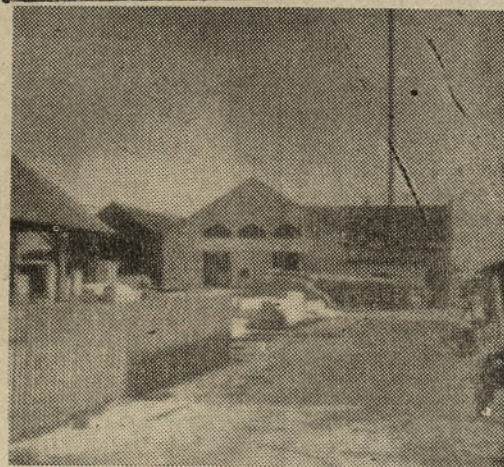
Nežika R., prav tako iz USA, pa piše: »Z velikim zanimanjem prebiram Vašega in mojega »Tovariša«, ker me v moji rojstni domovini zanima ose, posebno pa še, odkar sem jo zadnje poletje obiskala. Iz prelepe Ljubljane in od povsod, koder sem hodila, sem odnesla najlepše spomine.«

Uredništvo je posebno veselo takšnih pisem, kot je na primer pismo g. Medveda iz Avstralije, ki nam piše: »Videl sem nekatere številke »Tovariša«, ki so zelo zanimive in imajo prav lepe slike. Tudi jaz vam bom poslal nekaj lepih slik in opis življenja naših Slovencev tukaj — zbral bom pač nekaj ugodnega za objavo.«

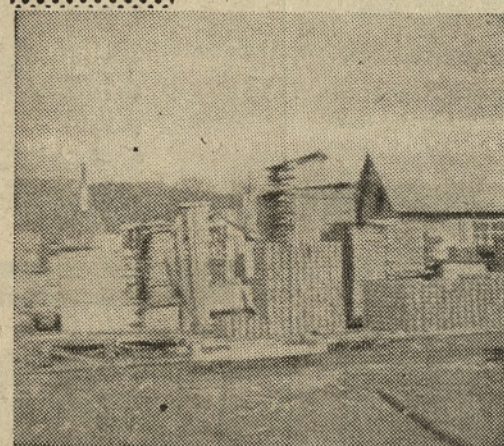
Naj za zaključek tega pogovora z našimi zvestimi naročniki v tujini povemo še to, da je »Tovariš« na svoj način že temu in onemu izseljencu zbudil željo, da bi po dolgih letih spet videl drago staro domovino.

Urednik

Lesna INDUSTRIJSKO PODJETJE

POGLED NA ŽAGO LIP SLOVENSKE KONJICE, KI JE V BISTRICI

POGLED NA LESNO SKLADIŠČE LIP SLOVENSKE KONJICE V BISTRICI

POGLED NA SKLADIŠČE HLODOV LIP SLOVENSKE KONJICE

TELEFON 5
SLOVENSKE KONJICE

V Italiji je zmagała svila

Italijanska pomladna moda se nam je predstavila kar razkošno: tu ni sicer nobene senzacionalne spremembe v liniji, je pa nekaj presenečenj v uporabi materialov.

Dolžina krila je ostala v glavnem ista kakor v pretekli sezoni, nekatere modne hiše pa so krila celo podaljšale. Krila so v pasu ozka, šele od srede

bokov se močno razširijo. Linija ramen je nespremenjena; okrogla, nekoliko podaljšana rama in enostavni rokavi. Ovrtni izrezi pa so nasproti lanskim zelo zaprti.

Italijanska moda, ki je preprosta in prikupna, pa se v tujini ne more dovolj uveljaviti, zlasti zato ne, ker italijanski modni ustvarjalci ne nastopajo enotno. Tu je dvoje modnih središč, Rim in Florenca, ki ostro tekmujeta in takšna konkurenca obema bolj škoduje kakor koristi.

V Rimu se navdušujejo za izrazito žensko linijo. Najboljše tkanine so ročno delo. Pomladanski kostimi so domala vsi brez ovrtnika, v pasu se tesno prilagajajo, krila so lahko zvončasta. Nekateri modeli poletnih oblek spominjajo na nošo italijanskih kmečkih deklet: telovnički, prevezani z vrstico, so osnova ljubkih balerov, zraven so široka, močno nagubana krila. Majhna senzacija so svilene garniture: svetlikavi svileni plašči in prav take svilene hlače — svila za pomlad in poletje, česar doslej še ni bilo videti. Celo hlače za morsko obal so svilene, medtem ko so bluze zvečine iz tankega platna.

Če je pojav svile precejšnja novost, so pa prava senzacija srebrne lisice, ki so se tokrat pojavile — poleti. Srebrne lisice na poletnih oblekah so poglavitna modna novost v Italiji. V tem soglašata obe mesti Rim in Florenca. Obrobke iz srebrnih lisic vidimo pri dnevnih oblekah manšet in reverjih, pri večernih toaletah pa na krilih.

Glavna linija rimske mode je: ozka krila za klasične kostime in zelo bohota krila za lahke poletne obleke.

Tudi v Florenci so navdušeni za lepe pastelne barve. Poleg volne je videti mnogo svile. Celo plašči in športne obleke so pogosto iz svile. Plašči niso preširoki in navadno padajo naravnost. Popoldanske obleke so pa zelo široke in v miniaturni celoti podvojijo linijo piramide. Mnogo je drobnega plisēja; posebno priljubljeni so široki volani iz plisēja ob robu krila. Na popoldanskih oblekah vidimo originalne žepe in zelo pogosto razne vezenine. V modi so spet batistne bluze z visokimi stoječimi ovrtniki à la 1910 in pa naborki na krmolcih pri tričetrtinskih rokavih.

Dve ljubki črtasti obleki za pomlad: prva je izdelana iz svile, druga pa iz umetnih vlaken.

Kajenje in pljučni rak

Ali vpliva kajenje na nastanek pljučnega raka? O tem se zadnje čase v svetu mnogo govori in angleški minister za zdravstvo je na neko tozadevno vprašanje previdno odgovoril z »da«.

Statistike namreč kažejo, da je v letih od 1911 do 1919 umrlo na Angleškem vsako leto povprečno 250 oseb zaradi pljučnega raka. L. 1931 se je število žrtev dvignilo na 1358 moških in 522 žensk, l. 1952 pa je pljučni rak zahteval 11.981 žrtev med moškimi in 2237 med ženskami. Upravičena je torej domneva, da je med kajenjem in pljučnim rakom neka zveza.

Obolenja naraščajo vzporedno s porabo tobačnih izdelkov, in sicer zaradi kajenja cigaret. Tega ne opažajo samo v evropskih deželah, ampak tudi v Ameriki. V začetku je veljala cigareta za modno norost moških. Pozneje so se tej pridružile tudi ženske. Kajenje pa je pravzaprav populariziral angleški pisatelj O. Wilde, ki je prikazal v svojih spisih tip moškega, ki kadi cigarete.

Med in po drugi svetovni vojni je postala cigareta v Evropi takorekoč »plačilno sredstvo«, ki je sodobnemu človeku tako potrebna kakor vsakdanja hrana.

Že l. 1950 so v Ameriki ugotovili, da je med 634 bolniki za rakom 51,2 odstotka kadilcev, ki se ne morejo odpovedati tobaku. Med ostalimi 37 odstotki so bili takšni, ki konsumirajo

tobak v manjših količinah, nekaj pa seveda tudi nekadilcev. Med manjše porabnike tobaka štejejo n. pr. tiste, ki pokadijo dnevno manj kakor 25 cigaret. Proučili so tudi vprašanje uporabe bencinskih vžigalnikov in cigaret iz riževega papirja. Zanimivo je mogoče samo to, da so bili med 504 natančno opazovanimi bolniki samo trije, ki so kadili s pomočjo filtra.

Američani pa so šli še korak dalje. Napravili so vrsto poskusov z mišmi, katere so namazali s katranom, ki nastane pri kajenju. Za te poskuse so vzeli 81 živali. Pri 36 izmed njih so se čez nekaj časa pojavili znaki raka. Vendar je treba vzeti to ugotovitev z veliko opreznostjo, kajti posledice katrana so se pokazale šele v 71 tednih, ki pa predstavljajo nad polovico življenjske dobe poizkusnih miši v normalnih razmerah. Taisti poizkus je tudi potrdil, da karcinogeni, snovi, ki se nahajajo v tobaku, že po osemnajstih tednih povzročijo rak, in to v vsakem primeru. Dovolj je, da jih izolirano prenesemo na površino živalske kože.

Temeljnost in resnost, s katero so se lotili raziskovalci v zadnjih treh letih tega problema, dopuščajo že danes domnevo, da obstoji med kajenjem cigaret in pljučnim rakom neka zveza. Vsaj statistike tako pravijo. Znanost pa bo zdaj šele morala dokazati, če so te domneve pravilne ali ne.

ŽENA
Dom
DRUŽINA
Moda

FILODENDRON

Filodendron je izrazito sobna rastlina. Ne gojimo ga zaradi cvetja, temveč zaradi listov, ki so precej veliki in globoko izrezani ter ga prav zaradi njih prištevamo med najlepše lončnice. Majhne gojimo v cvetličnih loncih, nato pa v lesenih čebričkih.

Domovina filodendrona so vlažni tropski gozdovi, kjer raste kot ovijalka na starih drevesih. Prav zaradi tega ne uspeva v suhih prostorih.

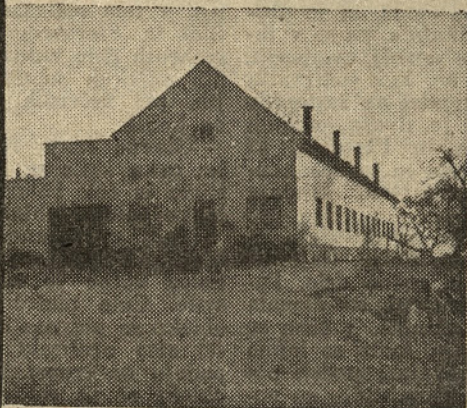
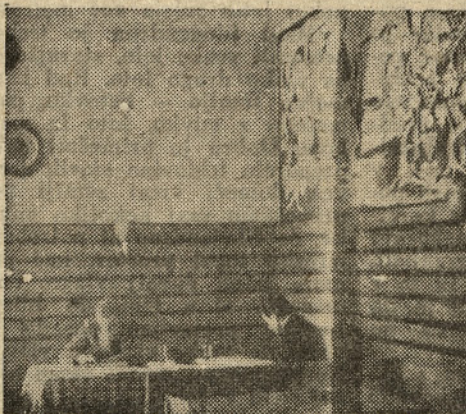
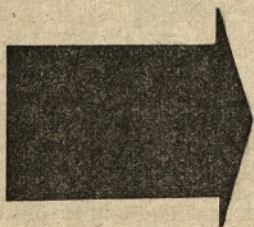
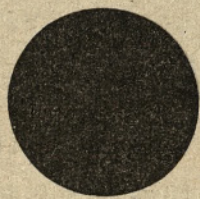
Filodendron je najlepši, dokler ne potrebuje nobene opore. Rasti mora počasi, da je bolj košat in to predvsem na svetlem in zračnem prostoru, kjer pride do njega tudi sonce. V temnem hodniku bo rasel zelo hitro, rastlina bo slabotna in listi zelo majhni in bledozeleni. Taka rastlina bo že v nekaj letih zrastle več metrov.

Mlad filodendron je treba presaditi vsako leto, starejšega pa vsako drugo leto. Rad ima močno zemljo — listovko, pomešano z mivko, šoto in mahom. Dobro je primešati tudi preperelo trhovino starih dreves, domači vrtni zemlji pa primešamo vsaj nekoliko mivke. Za filodendron ni potreben izrazito toplel prostor, pač pa mora imeti dovolj vlage. Pomagamo si s tem, da blizu rastline postavimo posodo z vodo, da lahko vsrkava vlago. Ne smemo pa zaradi vlage naliti vode v čebriček ali v podstavek, ker potrebujejo vodo le listi. Zlasti ne smemo rastline preveč zalivati pozimi, ker se rado zgodi, da se listi pobesijo od preobilnega zalivanja, ne dvignejo se pa nikdar več.

J. S.

TRGOVSKO

podjetje

Vino

Začeli so iz nič. 1. marca 1947 je prejel tov. Černe dekret za upravnika podjetja »Vino«. Podjetni tovariš se je nad dekretom zamislil in zasnoval del načrtov, ki so danes že uresničeni. Danes ima podjetje lastno poslopje, svoje kleti, velike cisterne za vino, kakor tudi zunanje cisterne za pulpo, moderen laboratorij, moderne polnilnice in stiskalnice, moderno polnilnico za polnjenje ljubljanske Cockte Cockte. Specializirajo se za šolanje pohorskih vin, predvsem za šolanje najboljšega pohorskega vina »ritoznojčan«, ki raste v okolici bližnje vasi Ritoznj. Neumorno spremljajo nove izume v inozemstvu, študirajo tudi sami in iščejo nove načine za boljše šolanje vina, kakor tudi za boljše in ekonomičnejše polnjenje steklenic. Uspelo jim je izumiti in patentirati posebni avtomatski čep (zamašek), ki je zaradi enostavnosti in minimalne porabe plutovine pocenil vino pri steklenici za celih 30 dinarjev. Kako je to pomembno prav v današnjih dneh, ko se podjetja krčevito oprijemljejo starih cen, nam je jasno, ker nam dokazuje dobro voljo podjetja.

SLOVENSKA BISTRICA

DVOBOJ PRI SREBRNEM POTOKU

Spet nov »western« v naših kinematografih in to pot v živih barvah, zato pa brez vsake umetniške vrednosti. Tudi naslov filma je reklamno zelo spretno izbran (Duel At Silver Creek), dasi smo priče dvoboju z revolverji sredi nekega mesteca na ameriškem Zpadu, kjer poskušajo svojo srečo zlatosledci. O vsebini filma skoraj ni vredno govoriti. Scenaristi in režiser Don Siegel se niso izmotali iz stereotipnih napetih in razburljivih prigod med razbojniki in šerifom, med mamljivo zapeljivko na strani roparjev in mladim, pogumnim šerifovim pomočnikom. Razen spretnega ravnanja z revolverjem in običajnih divjih jež je samo nekaj igralskih imen, ki nudijo filmu potrebno komercialnost in priljubljenost.

V glavni vlogi šerifovega pomočnika (Silver Kid) nastopa Audie Murphy, razmeroma zelo mlad in kvaliteten igralec, eden največjih junakov druge svetovne vojne. Zapeljivko Lacey igra Faith Domergue, ki se je spominjamo še iz filma »Krvna osveta«, šerif Lightning Tyronne je pa naš znanec iz filmov »Johnny Belinda« — »Njen otrok« in »Winchester 73«.

— bs —

FILM O PIREČNIKU

Prducent Micael Balcon (Ealing Studios, London) se je začel s snemanjem filma o našem Ivanu Pirečniku. Delovni naslov filma je The Divided Hearts (Razdvojeni srci) in ga bo režiser Charles Crichton, ki je v zadnjem času posnel filme Ljubezenska loterija, Tittfeldska gromovnica. Psihološka drama se bo odigravala med dvema materama, to je Slovenko, ki so ji nacifašisti ubili moža in vzeli otroka, njo pa poslali v taborišče smrti, in med krušno materjo Nemko, ki je vzela v rejo tujega otroka in si ga hotela prisvojiti. Pirečnikovo — slovensko mater — bo igrala znana gledališka in televizijska igralka Yvonne Mitchell, nemško rednico pa mlada nemška igralka Corneli Borchers. Njen mož v filmu bo avstrijski igralec Armin Dahlen.

— bs —

FILMSKE NOVICE

● »MED NEBOM IN MORJEM« je Clouzotov film v katerem je prikazan brodolom mornarjev z ladje, na kateri je izbruhnila epidemija.

● »PRINCESA DE CLEVES« bo bodoči barvni film Roberta Bressona, ki ga bo pričel snemati letos poleti, za katerega pa ne namerava uporabiti nikakršnih kulis.

● Tudi Francozi so sklenili realizirati »ALI-BABO IN 40 RAZBOJNIKOV«. Naslovno vlogo bo igral Fernandel, snemati pa bodo pričeli že ta mesec.

● Francozi nameravajo na poseben način obravnavati tudi običajno filmsko zgodbo zakonskega para, in sicer v filmu »ZAKONSKO ŽIVLJENJE«. Vprašanje je samo, kako se jim bo posrečilo.

● Velika filmska umetnica Yvonne de Bray je 1. februarja podlegla srčnemu napadu. Rojena je bila leta 1889 in je že z devetimi leti prvič

VELIKI FILMSKI LJUBIMEC — ki se je bal žena

Nihče ga ni prepoznal, ko je stopil skozi vrata londonskega hotela »Savoy« majhen, vitek mož okrog 50 let, s prikupnim, prijaznim obrazom. Vrtar se je veselo nasmejal, ko je gost povedal svoje ime: »Da, gospod Novarro. Vaša soba je pripravljena.«

»Pa menda ne Ramon Novarro?« se je takoj zanimal nekdo med gosti v vestibulu, ko je mali gospod odšel proti dvigalu.

nastopila. Njen zadnji film »Vsi smo morilci« smo videli tudi pri nas.

● V Parizu predvajajo film »K.A. VALIR NOCI«, ki ga je realiziral Robert Darène. Velik del filma se odigrava med kulisami Opere, kar je omogočilo realizacijo baleta »Fantastična simfonija« po muziki Berliozu, ki ga v Franciji še niso poznali.

● ANDRÉ CAYATTE je ustvaril nov film »Pred poplavo«, v katerem je prikazal problem mladine in šolanje, kakor tudi odgovornost staršev za zločine svojih otrok.

Da, bil je Ramon Novarro, veliki ljubimec nemega filma, zvezdnik iz filmov »Ben Hur« in »Ujetnika iz Zende«, idol mladih pa tudi starejših deklet.

Ko je pred 18 leti zadnjikrat obiskal London, si je moral korak za korakom priboriti pot skozi množico histeričnih žensk. Njegove občudovalke so takrat s popolnoma neangleškim temperamentom razbile vhodna vrata hotela »Palladiums«, kjer se je nastanil, in šele močna policijska intervencija je — vsaj na zunaj — vzpostavila red.

Sedaj je spet v Londonu. Peš je prišel, tih možak, ki so mu že začeli lasje siveti — in nihče ga ni spoznal.

POZABLJEN — TODA SREČEN

Ko so ga fotoreporterji iskali v njegovem hotelu, so pričakovali, da bodo našli strtega in uničenega moža in so že pripravljali naslove svojih reportaž: »Tragedija pozabljenega filmskega zvezdnika« ... »Žalostna usoda nekdanjega ljubljence žensk« ... Komaj pa so spregovorili z njim nekaj besed, že so popolnoma spremenili svoje mnenje. Ramon Novarro je res srečen.

To je čudna povest. Ko je s svojimi nastopi še zaslužil bajne vsote, je v Hollywoodu kupil zemljišče. Prijatelji so se posmehovali njegovim načrtom, ko je vložil vse premoženje v peščeno puščavo. Danes je drugače. Na njegovem zemljišču stoji cela mestna četrt, ki je v zadnjih dveh desetletjih zrastle iz tal. Novarro je danes boga-

tejši kakor je bil v času svoje največje filmske slave.

»Nikdar nisem bil srečen kot filmski zvezdnik,« je rekel smehljaje. »Moji filmi mi ne ugajajo: povsod vidim samo napake. Moje življenje je bilo en sam boj — in boril se nisem samo za svoj prid. Sedaj živim popolnoma drugačno življenje — v miru.«

20 ŽENSK NA VEČERJI

Pripovedoval je o filmskih zvezdah, ki so nastopale z njim. Barbara la Marr, ki je dosegla triumf v filmu »Ujetnika iz Zende«, je mrtva. In May McAvoy, zvezda iz Ben Hurja? Ta še vedno nastopa, toda le kot statistka v novi verziji Ben Hurja, ki jo pravkar snemajo v Hollywoodu. Življenje je včasih trdo... Senca mu je preletela obraz.

»Pa vi, gospod Novarro? Še niste poročeni?«

Mož, ki mu je nešteto žena ponujalo srce, se je zasmel: »Nikdar. Veste, žensk sem se vedno bal. Čudno, kaj?«

Naslednji večer je imel Ramon Novarro povablence na večerji. 20 žensk — članic kluba »Ramon Novarro«, ki ga je okrog leta 1930 ustanovila neka njegova angleška oboževaljica. Nekdaj mlade, zaljubljene deklice so seveda že poročene matere in celo babice, toda veliki ljubimec je zanje še vedno tako mikaven, da so mnoge pripotovale celo iz severne Anglije in s Škotskega, da bi s svojim idealom preživele dve lepi urici. Zanje je še vedno veliki ljubimec.

L. R.

Takole se v Hollywoodu srečujejo bivši zakonci: Robert Taylor je v nočnem lokalu srečal svojo bivšo ženo Barbaro Stanwyck, Seveda se nista »spoznala«, ker sta bila zaposlena vsak po svoje: Robert je spremljal ljubko nemško igralko Ursulo Thiess, Barbari pa je dvoril mladi George Nader. Če nihče drugi, so filmski zakonci v Hollywoodu že davno izumili — kvadraturo kroga.

Večerno razvedrilo

NAGRADNI RAZPIS

V petnajsti, šestnajsti in sedemnajsti številki »Tovariša« bomo objavili v »Večernem razvedrilu« po eno nagradno uganko. Med tiste, ki jih bodo pravilno rešili, bomo z žrebom razdelili naslednjih dvajset nagrad:

1. nagrada: 3000 din.
2. nagrada: 2000 din.
3. nagrada: 1500 din.
4. nagrada: enoletna naročnina na »Tovariša«.
5. nagrada: 1000 din.
6. in 7. nagrada: polletna naročnina na »Tovariša«.
8. do 15. nagrada: po 500 din.
16. in 17. nagrada: četrtnoletna naročnina na »Tovariša«.
18. nagrada: 300 din.
19. in 20. nagrada: enomesečna naročnina na »Tovariša«.

Reševalci, ki bodo pravilno rešili vse uganke, bodo upoštevani pri žrebanju vseh nagrad. Tisti, ki bodo pravilno rešili samo dve uganke, bodo upoštevani pri žrebanju od 8. nagrade naprej. Tisti, ki bodo rešili samo eno uganko, bodo upoštevani pri žrebanju od 16. nagrade naprej.

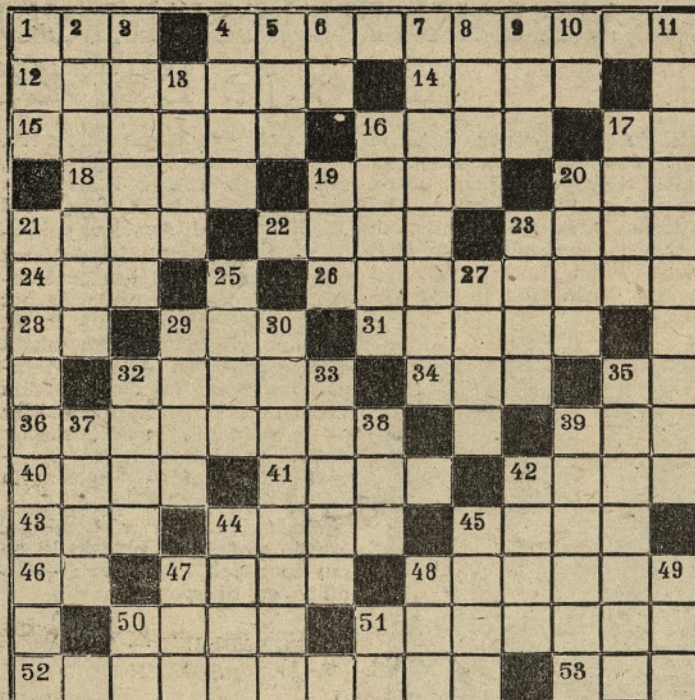
Vsak reševalec mora k svojim rešitvam priložiti tudi toliko nagradnih kuponov, kolikor bo postal rešenih uganek. Kuponi morajo biti iz istih števil, kakor so rešene uganke. Vsak reševalec ima pravico poslati tudi po več rešitev, če priloži po več ustreznih kuponov.

Posameznih rešitev ne pošiljajte. Sprejemali jih bomo skupno po objavi tretje nagradne uganke. Takrat bomo tudi objavili rok, do katerega bo treba poslati rešitve.

KRIZANKA

Besede pomenijo:

Vodravno: 1. češki reformator, 4. kmetovalec, 12. gora v Julijskih Alpah, 14. alkoholna pijača, 15. potrebujejo terice, 16. zabavišče, 17. vas pod Krimom, 18. kopna, 19. meje v zdravilstvu, 20. razdobje, 21. tilnik, vrat, 22. italijansko morskotletvišče, 23. obrtnik, 24. igralne karte, 26. kovina, 28. soglasnik s prizvokom, 29. kulturna rastlina, 31. oster, odrezav, 32. industrijski kraj v osrčju Bosne, 34.

moško ime, 35. oselni zaimek, 36. muslimanski mesec posta (množ.), 39. medmet, ki posnema rahel udarec po prstih, 40. vas na Kočevskem, 41. severni jeleni, 42. okrajšano žensko ime, 43. jez, zapornica, nasip (srbhrv.), 44. konec skladbe, 45. žensko ime, 46. kratka za nemški denar, 47. ptica, 48. navijane, vrtenju izpostavljene, 50. pevski glasovi, 51. nekdanji dirigent ljubljanske opere, 52. buren vihar, navdušen, 53. iti (srb.).

Vodravno: 1. vrsta psa, 2. zaleteti se v past, v kletko, 3. sultanove palače, 4. orodje, 5. osebni zaimek, 6. francoski spolnik, 7. po-

stranski, vmesen, 8. slavnostni obed, večerja, 9. na, glej, 10. italijanski spolnik, 11. delavka v tobačni tovarni, 13. lepša stanovanjska hiša, 16. okras glave, 17. država v Aziji, 19. spremljevalec ognja, 20. tuje moško ime, 21. razumnoževalni aparat, 23. naša ponikalnica, 25. predlog, 27. židovsko moško ime, 29. pramen, dolg, ozek kos blaga, 30. pečinast, 32. pripadnik pri nas najštevilnejšega stanu, 33. elektroda, 35. popolna nočna tema (dve besedi), 37. pokrajina v Zadnji Indiji, 38. okrajšano žensko ime, 39. kregati, oštevati, 42. lošči, 44. kmetijsko orodje (množina), 45. pri-

imek pesnika, ki se je podpisoval Aleksandrov, 47. pritok Vise, 48. oblika pomožnega glagola, 49 vrsta kače (dvoj.).

REŠITEV UGANK V 12. ŠTEVILKI

Krčanka: Vodravno: 1. Mogul, 6. ostrizen, 14. apeli, 15. platnica, 16. Re, 17. MM, 18. ari, 19. dis, 20. Ira, 22. Akiba, 23. saje, 26. Bela, 28. OLO, 29. apnar, 30. otipati, 32. ldo, -ra, 33. aperitiv, 37. til, 38. zaseden, 40. zapis, 43. sak, 44. mule, 45. Onon, 46. lokam, 48. Rem, 49. bil, 50. lik, 51. ej, 53. mi, 54. etimolog, 57. sedaj, 58. kapitali, 60. Ozeha.

FILATELIJA

NASE NOVOSTI V LETU 1954

Naša poštna uprava je predvidela za letošnje leto naslednje izdaje znamk: 1. Serijo živalic, 12 vrednot, nominala 424 din. Dan izida 30. april. To bo prva jugoslovanska serija »Pro Juventute«, ker je posvečena mladini. V prihodnje dobimo vsako leto ob istem času podobno serijo s področja faune in flore.

2. Od 29. VII. do 8. VIII. 1954 priredi Savez filatelista Jugoslavije v Ljubljani II. jugoslovansko filatelistično razstavo v proslavo 150-letnice rojstva Lovrenca Koširja. Namesto slike Koširja bo izšla znamka s sliko stare Ljubljane (Emone).

3. V spomin na 150-letnico prve srbske vstaje izide v septembru serija znamk za 15, 30, 50 in 70 din s slikami prizorov tedanje vstaje.

4. Serija znamk za 15, 30, 50, 70 in 100 din bo počastila pet jubilejev: stoletnico smrti hrvatskega skladatelja Vatroslava Lisinskega, 250-letnico rojstva hrvatskega pisatelja Andrije Kačica-Miošića, 200-letnico rojstva slovenskega matematika Jurija Vege, 50-letnico smrti srbskega pesnika Zmaja Jove Jovanovića in 120-letnico smrti srbskega narodnega pesnika Filipa Višnjica.

Ta serija sodi med izdaje, ki se bodo tiskale vsako leto s področja kulturno-gospodarske preteklosti. Znamke bodo dane v promet 28. novembra.

5. Za mednarodni praznik Dan človeških pravic, ki se praznuje vsako leto 10. decembra, bo izšla znamka s simboličnim motivom.

6. Za nepredviden dogodek je rezervirana še ena izdaja (z eno do dveh znamk).

7. Doplačilni znamki (frankovna in portovna) v korist Rdečega križa izideta septembra ali oktobra meseca.

Vse navedene znamke bodo izšle tudi na področju STO-VUJNA v drugih barvah in z običajnim natiskom.

To leto bo treba pripraviti tudi osnutke za naše nove frankovne in letalske znamke, ki pridejo v promet julija 1955. Na frankovnih bodo slike naših mest, na letalskih znamkah pa naši manj znani lepi turistični predeli.

MALA IN VELIKA ZNAMKA

Najmanjša znamka sveta je vrednota za četrtilingarske staronemške državnice Mecklenburg-Schwerin iz leta 1856.

Za največje znamke pa sodijo ameriške časopisno-paketne znamke iz leta 1866. Ker pa teh znamk niso uporabljali za frankaturo na pismih, oporekajo strokovnjaki temu mnenju. Pravijo, da ima Kolumbija največjo znamko sveta, čeprav je ni v katalogu. V resnici je država Kolumbija od leta 1865 dalje uporabljala posebne znamke (katere pa označujejo le kot »vinjete«) za vrednostna pisma. S temi znamkami pa so zaradi njih velikosti (130x67 mm) zalepljali hrbtno stran vrednostnih pisem. Te znamke so imele podaljšek za vpis naslovnika. Zvečine pa so te znamke ostale pošti, ko je naslovnik ob dostavi tamkaj prevzel vsebino. Zadnji čas trdijo poklicani, da je treba te »pozabljene« znamke beležiti v kataloge, kjer so bile svojčas izpuščene zaradi napačne »diagnose« in iz pozabljenosti.

KDO BO NOVI SVETOVNI PRVAK?

Kakor smo že v naši rubriki napovedali, se je te dni začel v Moskvi dvobojski meč Botvinnikom in Smislovom za svetovno šahovsko prvenstvo. Predzgodovina tega dvoboja je znana, zato o njej danes ne bomo govorili. Zanimivo pa je, da se razvija začetek dvoboja precej presenetljivo. Botvinnik se je v prvih partijah izkazal s superiorno igro, ki se ji Smislov ni mogel zoperstaviti. To daje slutiti, da Smislov kljub lanski blesteči zmagi, le ni še tisti mož, ki bo zrušil Botvinnika s prestola. Ne smemo pa seveda pozabiti, da je do konca turnirja še daleč in tudi ne na naš pregovor, da prvi dobiček ne gre v mošnjček. Vsekakor li lahko bi nadaljnji potek tega dvoboja še zelo zanimiv.

Naj v tej zvezi povemo, da so se iz vrst šahovskih teoretikov, ki so kritično pisali o lanskem turnirju kandidatov in možnostih Smislova, da zmaga v končnem dvoboju za naslov svetovnega prvaka, silila tudi resno utemeljena mnenja, da Smislov kljub zmagi ni tisti, ki bo zrušil Botvinnika, da njegova igra ni nekaj posebnega, da v njej ni globoke »šahovske umetnosti«, ki bi morala označevati svetovnega prvaka in s katero bi lahko odinil vse druge od prestola. Naš teoretik Vladimir Vuković je na primer

mnenja, da je bila na turnirju kandidatov kvaliteta Bronsteinih partij mnogo boljše in da je Bronstein verjetno tisti, ki bo nosil in vodil bodoči stil šahovske igre, kakor so ga nekoč Aljehin, pred njim pa še Capablanca, Lasker in Steinitz.

ZANIMIVA OBLETNICA

Letos bo minilo 60 let, kar se je v tedanjem šahovskem svetu zgodil izreden dogodek, ki je odmeval po vsem svetu. Wilhelm Steinitz, eden največjih šahovskih genijev, ki je v drugi polovici minulega stoletja veljal za enega za nesporne svetovnega prvaka, se je leta 1894 spopadel z mladim 26 let starim šahovskim mojstrom dr. Emanuelom Laskerjem. In zgodilo se je, kar je bilo skoro naravno: 58-letni Steinitz je moral zapustiti svetovni šahovski prestol in začela se je Laskerjeva era, ki je trajala 27 let.

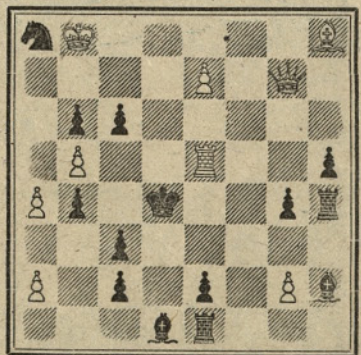
Novi svetovni prvak je nato nihal uspeh za uspehom. Da je nesporno močnejši kakor Steinitz, je dokazal še enkrat. Dve leti kasneje je prišlo namreč v Petrogradu do turnirja štirih, ki so se ga poleg Laskerja udeležili še Steinitz, Pillsbury in Cigorin. Zmagal je Lasker, drugi je bil Steinitz. Na tem turnirju je Lasker kot črni takole premagal Steinitza:

Italijanska otvoritev
beli: Steinitz črni: Lasker
1. e4 e5 2. Sf3 Sc6 3. Lc4 Lc5 4. c3 Sf6 5. d4 ed4 6. ed4 Lb4+ 7. Sc3 Sc4: 8. 0-0 Lc3: 9. be3 d5 10. La3 (17) d4 11. Tf1 f5 12. Sd2 Kf7 13. Se4: fe4 14. Te4: Df6 15. De1 Lf5 16. Dc4: Kg6 17. Te3 Te8 18. Te1 Te3: 19. Te3: h5 20. h3 h4 21. d5

Se5, 22. Dc7: Sd3, 23. Db7: Le8! 24. Dc6 Dc6: 25. dc6 Sf4, 26. Te7 a5, 27. c4 Kf6, 28. Ta7 Sd3, 29. Le7+ K6e, 30. Te7 Se5, 31. Lb4 Tg8, 32. Le7 g5, 33. c5, Sf7, 34. f3 Te8, 35. Kf2 Te7: 36. Te8 Kd5, 37. Ta8 Se5, 38. Ke3 Sc6: 39. Kd2 a5, 40. Tf8 Te5, 41. f4 g7, 42. Tf4: Th5, 43. Ke3 Se5, 44. Ta4 Sc4+. Beli se vda, ker je njegov stolp zaprt in neresljivo izgubljen.

PROBLEM

(S. Tylor - Varšava)

Beli: Kb8, Dg7, Te5, Lh8, a2, a4, b5, e7, g2;
Črni: Kd4, Te1, Th4, Ld1, Lh2, Sa8, b4, b6, e2, c3, c6, d2, g4, h5;
Mat v treh potezah!

REŠITEV PROBLEMA V PREJSNJI ŠTEVILKI

1. Tf1 - d1.

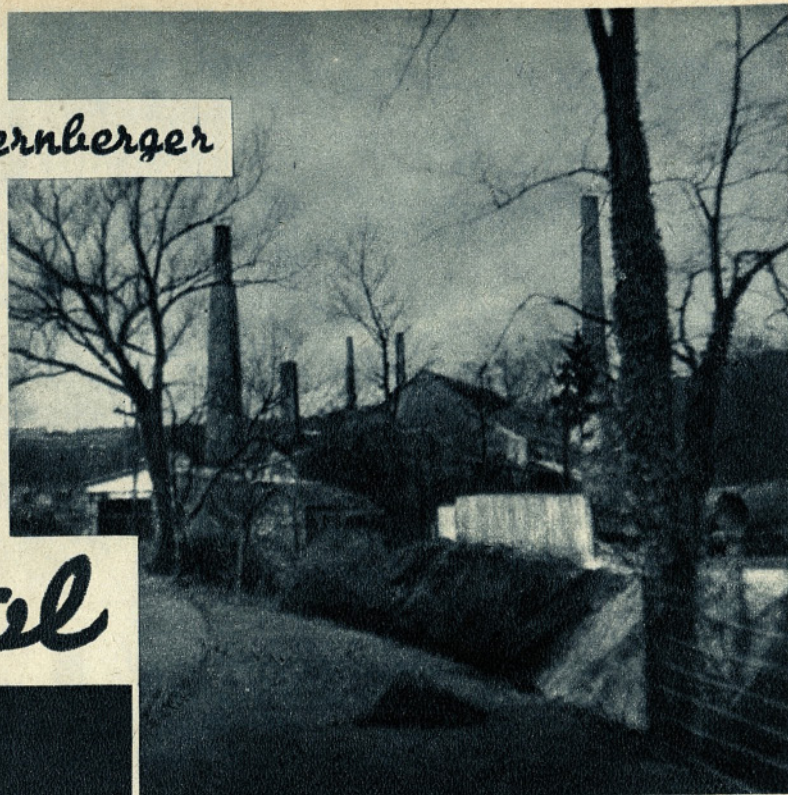
Ilustrirana revija »Tovariša« izhaja vsak teden - Urejuje uredniški odbor, odgovorni urednik Stane Skrabar - Rokopisov in nenaročenih fotografij ne vračamo. - Uredništvo v Ljubljani, Tomšičeva ulica 7/I, poštni predal 239, telefon uredništva št. 20-556 - Uprava: Ljubljana, Tomšičeva ulica 7/I, telefon 20-446 - Čekovni račun št. 6011-T-95 - Tisk Tiskarne Ljudske pravice v Ljubljani - Posamezna številka 30 din, mesečna naročnina 120 din. Za inozemstvo posamezna številka 50 din, mesečno 200 din. - Poština plačana v gotovini.

NEKOČ

KOVAČIJA – bratov Sternberger

Ce obiščeš prijetni trg Slovensko Bistrico in v njej industrijo metalnih polizdelkov »IMPOL«, se ti bo prav gotovo vsilila primerjava in podobnost razvojnih poti tega kraja in podjetja. Tu nekdanja kočijaška postaja – danes največji kraj med Mariborom in Celjem, tam nekdanja kovačija, danes pa veliko podjetje najpomembnejše dejavnosti v svoji stroki z več sto delavci.

V začetku 19. stoletja so ustanovili v Zgornji Bistrici ob potoku Bistrici – ki jim je služil za pogon – kovinsko podjetje, nekakšno večjo kovačijo, ki je že takrat zaposlovala 60 kovačev. Podjetje »Bratje Sternberger« je imelo spodnje in zgornje delavnice. Spodaj so bile: kladivarna, fužine in kolesa na vodni pogon z dvajsetimi konjskimi silami, zgoraj pa: topilnice bakra in medenine, oblikovalnice, livne peči,

DANES

INDUSTRIJA – Impol

ZGORAJ: Pogled na tovarniške dimnike »IMPOLA«.
LEVO: Posnetek iz talilnice kovin.
SPODAJ: Moderno urejena stiskalnica.

kovačija za žičnike in razna pogonska kolesa. Po petdesetih letih so se lastniki menjali, podjetje pa, ki pri nas skoraj ni imelo konkurence, se je dobro razvijalo. Tudi okupator je tovarno izkoriščal, je pa zavrl njen nadaljnji razvoj.

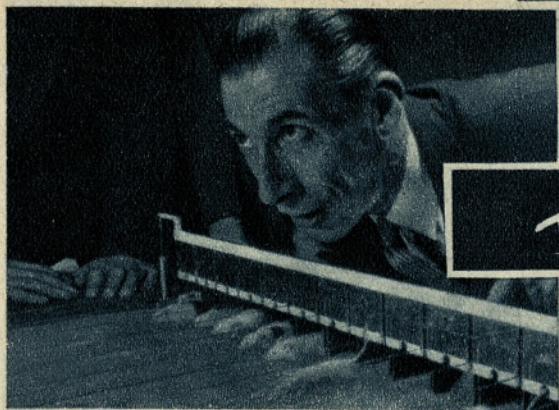
Sele po svoboditvi, in skoraj sto let, odkar je bilo ustanovljeno, je podjetje prešlo v slovenske roke – v delavske roke. Sledil je nagel vzpon. Bliznje Kidričevo, tovarna glinice in aluminija je zahtevala preusmeritev produkcije na aluminij, ki pa je še v teku. Osemkraten dvig proizvodnje v primerjavi s predvojnimi priča, da je Impol na dobri poti. Kako bi tudi ne bil. Stoletna tradicija, ko prehaja poklic že skozi rodove, delavsko samoupravljanje, neposredna bližina materialne baze, dobre železniške zveze in nenehno stremljenje delavskega kolektiva k napredku, vse to so činitelji, ki pomagajo k vedno večjemu in hitrejšemu napredku podjetja.

ZGORAJ: Na Zagrebškem velesejmu je razstava izdelkov tovarne »IMPOL« vzbudila veliko zanimanje številnih obiskovalcev.

Na slikah levo vidimo eno izmed večjih stanovanjskih hiš, ki jih je tovarna zgradila za svoje delavce in nameščence, in lepo urejene umivalnice z garderobami v tovarni.

MICKEY MOUSE DERBY

miške dirke

Za svojo zabavo so ljudje naučili razne živali — od psov do bolh — že vseh mogočih in nemogočih umetnij. Tokrat pa bomo pokazali miške dirke, ki so postale zadnji čas v Angliji, zlasti pa za London zelo popularne. — Londončan Bill Lee in njegova žena sta si v svojem londonskem stanovanju uredila pravo mišjo farmo in stalno prirejata miške dirke. Sedaj imata izvežbanih že okrog 150 dobrih tekačev, da med njimi prav lahko izbirata. Vsak tekmovalac ima na dirkališču progo, ime in številko.

Lee je nekoč v Franciji gledal tekme ščurkov in takrat je prišel na misel, da bi izvežbal miške dirkače. Z ženo, ki se tudi ne boji miši, sta z vztrajnostjo res izvežbala precej dobrih tekačev. Dieta, udobni »hlevi«, kolesa za trening, vse to je pomagalo vzgojiti najbolj popularne miši v Londonu.

Zakonca Lee se sedaj s svojo menažerijo odpravljata na potovanje, da bosta tudi drugod po svetu pokazala spretnost svojih gojencev.

Bill Lee je svojim prijateljem pokazal svoje tekmovalce. Vsi so se navdušili za novi šport, zmagovalce pa dobi posebno nagrado. Tokrat je spet favorit ABE, ki se je že večkrat izkazal. Za miške dirke je v stanovanju določena posebna soba.

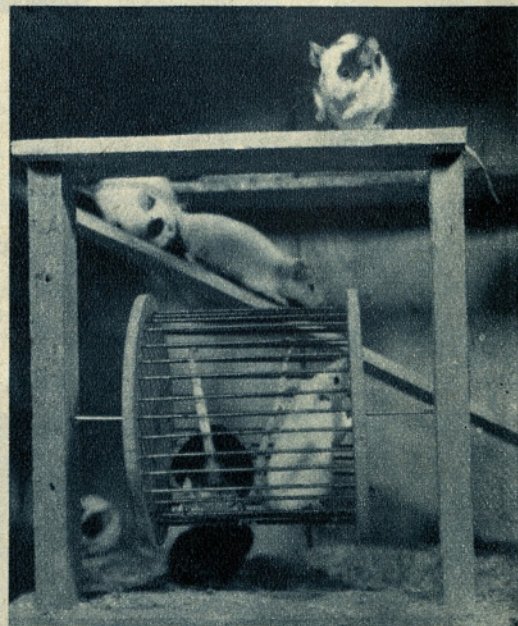

Zakonca Lee sta svoje miši naučila raznih umetnij. Tako jim tudi tek čez zapreke ne dela prevelikih težav. Mladi obiskovalec se seveda pri tem veselo zabava.

Kaj pa pozimi? No, stanovanjski problem je za miši hitro rešen. Izdolben hleb kruha zavaruje stanovalca pred vetrom in mrazom; zraven pa mu nudi še dovolj hrane.

Na cilju. Zmagovalec je Joey, št. 9, ki je za celo »dolžino« prehitel oba soseda, čeprav sta mu bila tik za »petami«.

Trening za miške dirkače. — Miši so se z dirkami kaj hitro sprijaznile in pridno vadijo v kolesu, ki se vrti.

Filmski Mosaic

London, konec marca 1954.

Angleški film sicer nima tako bogate tradicije kakor n. pr. švedski ali francoski, ki sta že v prvih obdobjih razvoja filma dosegla izredne uspehe in tako rekoč utrli filmu pot v umetniško ustvarjanje, pa moramo vkljub temu zapisati, da ga danes štejemo med najresnejše tekmece v filmskem ustvarjanju. Danes imamo na svetu celo vrsto filmskih produkcij, ki se skušajo uveljaviti. Žal, se le malokateri posreči, da dobi svoj specifični izraz, da se otrese tako imenovane komercialnosti za vsako ceno in da premaga začetniške obrtniške težave in nespretnosti. Če danes pregledujemo svetovno filmsko proizvodnjo, za gotovo lahko zapišemo, da pripada vodilna vloga evropskemu filmu, saj postavljamo v prvo vrsto francosko, italijansko in švedsko filmsko ustvarjanje. Poleg teh treh pa se v zadnjem času zelo močno uveljavlja angleški film.

Značilna za angleški film je resnost, s katero njihovi filmski umetniki ustvarjajo svoja dela. Videli smo že vrsto angleških filmov, ki so se odlikovali po svoji solidni filmski obdelavi. Prava sreča za angleški film pa je, da ima vrsto igralcev in režiserjev, ki so angleškemu filmu dali trdne osnove, na katerih sedaj hiti angleški film od uspeha do uspeha. Omeniti moramo imena sira Laurencea Olivera, njegovo ženo Vivien Leigh, nedosegljivega mojstra Charlesa Laughtona, mojstrsko plesalko Moira Shearer in končno režiserja Reeda. Seveda ta imena le na grobo označujejo tiste številne ustvarjalce, ki jamčijo angleškemu filmu za nove in nove uspehe.

Naj to skromno slikovno pisemce seznanjamo naše bralce z zadnjimi filmi, ki so jih posneli v Angliji in se ustavi ob nekaterih ljudeh, ki zaslužijo še posebno pozornost.

BG

DESNO ZGORAJ: O Diani Dors, ki si je osvojila vzdevek »angleška Marilyn Monroe«, krožijo med angleškimi ljubitelji filma številne anekdote, ki služijo v stilu hollywoodske propagande njeni popularnosti. Po tem se temeljito loči od drugih angleških filmskih igralcev.

LEVO: Nedavno so priredili v Empire Theatru na Leicester Squaru festival filmov produkcije »Metro-Goldwyn-Mayer«. Največ pažnje je vzbudil film »Rapsodija«, v katerem sta nastopila Elizabeta Taylor in Vittorio Gassman.

SPODAJ: Dirk Bogart je nadarjeni angleški igralec, ki smo ga videli pri nas v filmih »Soba št. 13« in »Trenutek obupa«. Dirk Bogart je v Angliji zelo priljubljen.

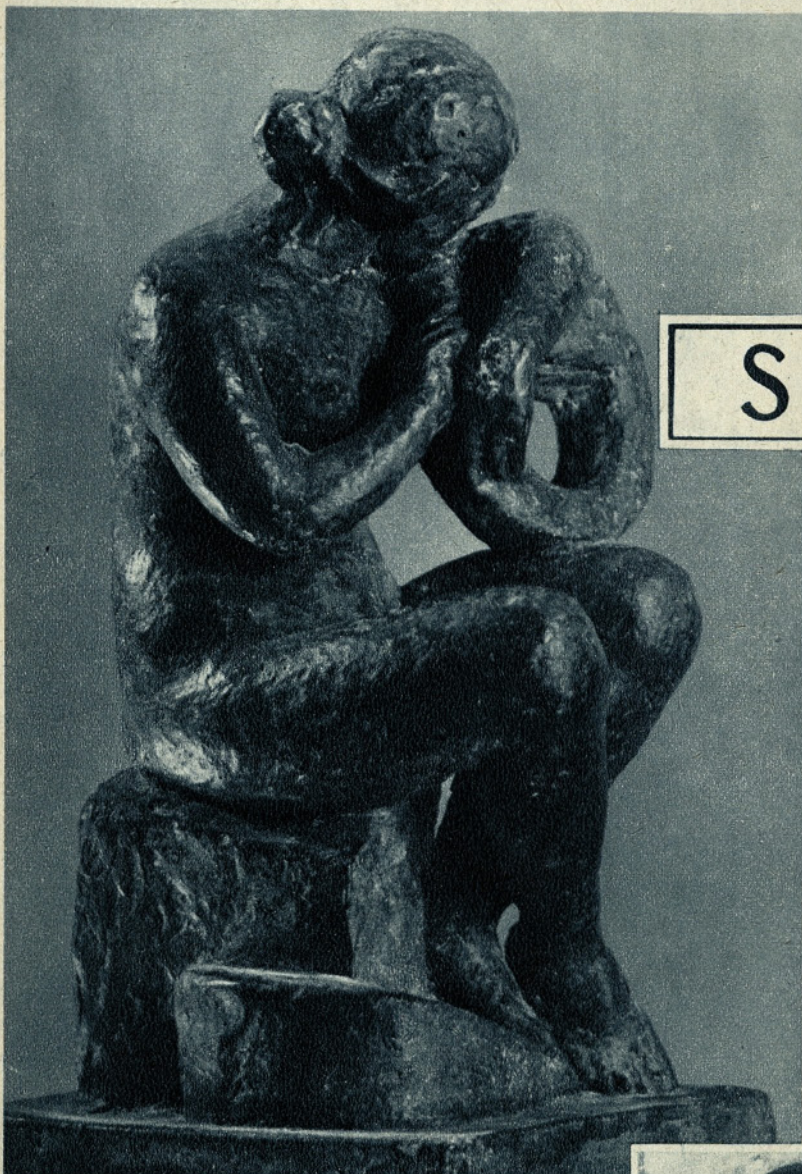
LEVO: Pravo razodetje za angleški film je bila Claire Bloom, ki jo je za film odkril nedosegljivi Charles Chaplin. Poslej so ji angleški režiserji zaupali nekaj velikih nalog, med njimi je posebno močna vloga v filmu »Berlinska zgodba«, kjer je nastopila skupaj z Jamesom Masonom in Hildegardo Kneff.

DESNO: Po noveli Somerseta Maughama, ki ga angleški filmski režiserji zelo spoštujejo in radi segajo po njegovih literarnih mojstrovinah, je podjetje London Film (kakor se imenuje proizvodnja sira Korde) posnelo film »Three Cases of Murder«. Film je režiral George More O'Ferrall, v glavni vlogi pa je nastopila Vera Pearce, ki jo vidimo na sliki.

RAZSTAVA

BEOGRAJSKE SKUPINE LIKOVNIKOV
V LJUBLJANSKI MODERNI GALERII

SAMOSTALNI

Obsežna razstava v Moderni galeriji nam nudi pregled likovne ustvarjalnosti v naši prestolnici. Zelo pestra je in sproščenost v linijah in barvah dokazuje na mnogih razstavljenih delih, da tudi beograjski slikarji-grafiki osvajaajo sodobne smeri likovnega izražanja. Nekatera dela pa kažejo, da so posamezni beograjski kiparji še vedno bolj zvesti oblikam naturalno-realističnega upodabljanja. Na tej reprezentativni razstavi srečamo imena najbolj popularnih beograjskih lik. umetnikov. To so med drugimi: kipar Sreten Stojanović pa slikarji Marko Čelebonović, Petar Lubarda, Milo

V želji, da prispevamo k požitvi likovnih manifestacij med republikami, prirejamo to razstavo v Ljubljani. Skupina »Samostalni« zdrružuje predstavnike slikarjev, grafikov in kiparjev različnih generacij kakor tudi različnih umetniških stremeljenj in more kot taka nuditi obiskovalcu pregled nad delom in sodobnimi težnjami nekaterih umetniških ustvarjalcev beograjskega likovnega življenja.

Milunović, Milan Konjović in Zora Petrović. Še pred nekaj meseci je poročalo svetovno časopisje, da je bil Petar Lubarda med prvimi nagrajenci na mednarodni razstavi v Sao Paulu v Braziliji.

LEVO ZGORAJ: Sreten Stojanović: Figura z liro (bron).

DESNO ZGORAJ: Vojteh Bratuša: Pokrajina s figurami (olje).

DESNO V SREDINI: Marko Čelebonović: Tihožitje (olje).

LEVO: Radenko Mišević: Portret (olje).

SPODAJ: Ante Držetić: Bik (mavec).

LEVO SPODAJ: Aleksandar Luković: Cirkus (olje).

